

de la Revue Arménienne HANTSES
 au Couvent des R.R. P.P. Méehtlaristes
 à VIENNE
 VII
 'inga

ԿԻՍԱՍՍԵԱՅ

Ազգային, Գրական և Քաղաքական

27^ր ՏԱՐԻ

1897

ԹԻԻ 23

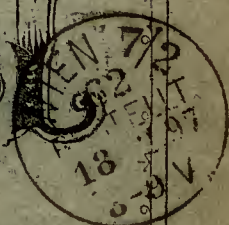
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1

ԽՍԲԱԳԻՐ - ՏՆՕՐԷՆ

Մ. ՄԱՄԱՌԻՔԵԱՆ

ԶՄԻՌՆԻՍ

ՏՊԱԿԸ ՄԱՄԱՌԻՔԵԱՆ

ՊԱՐՈՒՆ ԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՒՐԱՅԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԻԲՐԵՒ ԱՐՀԵՍՏ	761
ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ (Միտաք Պաղտապեան)	768
ՈՒՂԵԳՐԱԿԱՆ (Ս. Յ. Մամձեան)	771
ՆՐԻՅՈՒ ԼԻՃՆ (Ծիծեռնիկ)	772
Ս. ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՎԱՆՔԻՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՆ Ի ԿԵՍԱՐԻԱ (Յովն. Պ. Թուրապեան)	775
ՄԻՔԱՅԵԼ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼ ՓԱՇԱ	778
ՊԱՐԳԵՒԱՅԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԵՍ	780
ԳՐԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ (Ապրսամ)	782
ԱՌՏՆԻՆ ԳՈՐԾԵՐ (Սիսակ)	785
ՆՈՒԷՐ ԱՂՔԱՏԻԿ ՈՒՍԱՆՈՂԱՅ (Մ. Սարգեան)	788
ԼՈՅՍ (Հանդէս Կեանք)	789
ԱՍՏՂԻԿՆ ՈՒ ԻԶՄԻՐԻ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐԸ (Ն. Ա.)	790
ԼՐԱՅԵՐ	790

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑ

1898/

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ

ՆԸԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ԳԻՆ 6 ՂՐՈՒՇ

ՕՐԱՅՈՅՑ

Ս. ՓՐԿԵԱՆՆԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՅԻ

1898

ԳԻՆ 60 ՓԱՐԱ

Իզմիր Կեդրոնաւստիկ Մամուրեան Գրասան.

Ա. ՄԻՎՐԻՍԱՐԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿՔ

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՅՈՒՆ

Սոյն համբաւաւոր վաճառատունն՝ ուր կը ծախուին զանազան բամպակեղէն, բրդեղէն, մետաքսեղէն նիւթեր, վազուց կը վաճէ ալ միայն իզմէրի ամեն հասարակութեանց համարումն, ալ և իր բոլոր գումարային յաճախորդներուն վստահութիւնը որ արդէն քաջ պատահում են իր ապրանքաց բնորոշութեան, տակունտութեան բնութեան, չափերու ճշտութեան և գիններու անհամեմատ չափաւորութեան զգալի առաւելութիւններն, այնպէս որ միշտ գոհ մնացած և սոյն վաճառատունը պատուած են իրենց յանձնադարութեամբս ինչպէս ցարդ նայնպէս և այսուհետև Սիվրիսարեան վաճառատունն պատրաստ է միևնոյն դիրքութիւններն ընծայել աւելոյս յաճախորդներուն, և յատկապէս դաւաւայնաց ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ ընդայնիստ առաւելութեանց վրայ։ Պարտին վստահ լինիլ թէ իրենց յանձնարարութիւններն գրով կամ զործակատարներու միջնորդութեամբս, ամենայն ճշտութեամբ ու փութով պիտի կատարուին Անտարակոյս դաւաւայի և տեղացի նոր յաճախորդներ պիտի վստահան, անձամբ զիմեզով փորձել, ապրանքաց գերազանցութիւն, Սիվրիսարեան ընդարձակ մթերանոցներու մէջ՝ որ կը գտնուին՝

Այն - Երևանի Կոմիտասի փողոցին հետ Վաչագանի փողոցին

ՄԵԾ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ

ԹԻԻ 33

ՕՍՄԱՆ ԶԱՏԷ ԽԱՆ, ՎԵՐԻ ՅԱՐԿ

Պատիւ ունիմ յայտարարել Պատ. Հասարակութեան և մասնաւորաբար իմ բաղմամբիւ Արդոյ յաճախողներու, թէ ուրախ եմ այս անգամ լրենց կարենալ իմացուցելու հետեւեալ կարգադրութիւններս, որով անտարակոյս պիտի յաջողիմ աւելի չափ գոհացնել ինձ գիմողներն:

1) Կատարելոյ որժամ եմ իմ ձեռագիտութիւն՝ անգլիական նորաձեւութեան հետեւելով:

2) Աշխատարկներու մէջ մասնաւոր փոփոխութիւններ ըրած եմ, փորձառու նոր վարպետներ առնելով:

3) Կատարեալ ուղղութիւն և ճշդութիւն գերձակատան հիմնական սկզբունքներն են, հետեւաբար ու եւ խնամք պիտի չդադարի յաճախողներու յանձնելու համար ճաշակաւոր և տոկոսն զբաւանդել, և ներկայացնելու անգլիական զգեստեղէնի նիւթեր, որոնք յիշեցն ժամանակի գիշերու չափաւորութեան կողմէ՝ վատահ եմ փէ անմիջեւի պիտի լինին:

Զերմապէս կը յանձնարարեմ ճաշակի աչք անձանց դալ և փորձել գերձակատուիս:

ՊՕՂՈՍ ԱՐԱՆՈՒՄԱՆ

ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ՀԱՅ ԳԵՂ

Դ. ԵՒ Լ. ԸԵՐԻՏՃԵԱՆ

Պատիւ ունիմ ծանուցանել Արդոյ Հասարակութեան և մասնաւորաբար մեր Պատ. Յաճախողներուն թէ վերջերս մեր վաճառատունը իրաւ ճիսացուցած ենք զանազան ուսանանքով:

Մեզ գիմող տմէն ինչ պիտի գտնէ շատ աժան գիշերով:

Ունիմ նաեւ Արիւարի և ուրիշներու ընտիր օժտոններ, նոյն գործատուները ծախսած գիշերու վրայ ԱՌԱՄԱՆՅԱՆՆԱՐԱՐ յաւերգութիւն մ'ընելու:

Ղիւրութեան համար մեր Յաճախողներուն նաշաւանարներ կը յանձնենք և մեր սովորութեան համաժառ հաշիւները սմիւր անգամ մը կը փակենք:

ԽՀԱՄԵՆՅԱՆ Ա. ՆՂԻԹԻՆ

21—24

ՉՐԻ ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆՔ

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՎԱՐՅԱՐԱՆԻ ՄԷՁ

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ - ԳՐԱՍԻՐԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Անուս պատանիներու գտախօսութիւնք կը լինին՝
Հայերէն, Անգլիերէն, Ֆրանսերէն և Թուրք լեզուներով,
ինչպէս նաև թուարանութեան և այլն. ճարտը երեք
անգամ նիրակէ առաւօտ ժամը 10 — 11 1/2, երեքշաբթի
և Հինգշաբթի երեկոյները ժամը 7 1/2 — 9:

Աշակերտաց թիւն հասաց է այսօր մինչև 88: Արդ ա-
մէն այն անուս պատանիներն, որոնք շուկայի մէջ գոր-
ծով կամ արուեստով մը կ'ըրադին, թող փութան օգ-
տուիլ այս աւթէն, երբ ամէն ինչ ձրի կը տրուի իրենց
— գտախօսութիւնք, գիրք, թուղթ, եւ:

13—24

ՄԵՐ

ԴԵՐԱԿԱՏՈՒՆ

ԳԵՈՐԳ Մ. ՔԵՅԻՇԵԱՆ

Ապրիլ-Մայիս-Յունիս-Յուլի-Օգոստոս-Սեպտեմբեր-Օկտոբեր-Նոյեմբեր-Դեկտեմբեր-Թի- 1

Վաճառատունս հաստատուած օրէն իմէ սուղ ժամանակին
մէջ ունեցած բազմութիւն յաճախորդներս, ապացոյց մի են
թէ՛ մենք մեր յայտարարութեան հաւատարիմ գտնուած
ենք, հարկ չիկայ, գովեստներ չույլել: Եւ այժմ, մեր գործերը
իկայ են արդէն՝ թէ զներու աժանութեան հետ նաև ունինք
մեծ առաւելութիւն մը ուրիշ նմանօրինակ հաստատութիւն-
ներէ ձեռի, կարի և ապրանքի մասին: Երեւակայեցէք թէ որչափ
դժուարի է աւելն մէկ անհատի ճաշակը գոհացնել և ձեռն
յարմարութիւն տալ, նա մանաւանդ երբ այդ անձը առաջին
անգամ է որ հազուաւ չի կուտայ մեզ: Ուստի ինչպէս
մինչև այսօր, նոյնպէս ալ այսուհետև պիտի աշխատինք ամեն
ջանք և զոհողութիւն չի խնայել նոյն իսկ ամենէ քծախնդիր-
ները անգամ գոհացնել:

Աւերդդ չենք համարիր, նաև իմացնել թէ վաճառատանս
մէջ կը գտնուի քաղմիքներու, ֆրասներներու և այլ տեսակ
առուեղէններու ձօխ հաւարածոյ մի, և թէ պատրաստ կար-
ուած հազուաւոր ալ ունինք:

Ս.Ճաճ, մեաւար եւ տոկաւ, ղիմեցեր եւ տեսեր:

12—24

ԸՆՏԻՐ ՔՕՆԻԱՔ

Δευτερονόμιος Δευτερονόμιος και Σας

ՍԱՄՈՍԻ ՄԻՍՔԷԹ ԽԱՂՈՂԷՆ

Ինչպէս ծանօթ է ամենուն Սամսոյ միսքէթ զինին աշխարհի վրայ կը գերադանցէ միւս բոլոր իր նմաններն, հետեապէս այդ խաղողէն շինուած ԳՕՆԻԱՔՆ ճշտօրէն համապատասխան քիմիական նորագոյն պահանջմանց, ոչ թէ միայն կրնայ մրցիլ Յունաստանի մէջ և այլոք, պատրաստուածներն թէ գնոյն և թէ տեսակին կողմէ, այլ նաև կրնայ առաջինն համարուիլ Եւրոպայի մէջ պատրաստուած բոլոր քօնիաքներէն:

Սամսոյ մէջ հիմնեալ առաջին միակ հաստատութիւնն է այս գործարանն ուր շինուած ԳՕՆԻԱՔՆ առաջինն է զուտ Միսքէթ խաղողէ:

Հետեապէս այս քօնիաքն իր գերադանցութեամբ արդէն հսկայ հանած լինելով, վստահ ենք որ Արգոյ Հայ հասարակութիւնն, անգամ մը փորձելով պիտի գրնահատէ անոր գերադանցութիւնն և պիտի զոռչանայ ուրիշ քօնիաքներ գործածելէ, վասն զի մեր Գօնիաքի տեսակն մի է և չունի երկրորդական կամ երրորդական տեսակներ:

ՍԱՄՈՍԻ ԳՕՆԻԱՔՆ մեծ քանակութեամբ ունենալ փափաքողք պարտին զիմեւ Աեֆրատի խոն Այի Եօրեի փողոց Յօվել Մարտիրոսեան և Ընկեր: Իսկ փոքրաքանակ զնոյններն կրնան զիմեւ Հայոց թաղ Պրնք. Դ. և Լ. Շէրիտճեանի, և բոլոր նպառաքեալս և շաքարալաճառներու մօտն:

Գիներն անհամեմատ ավան են մրցելու կարող հրապարակիս վրայ գտնուած բոլոր քօնիաքներու հետ:

ՅՈՒՆԵԼ՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ ՆԻ ԸՆԿ

Միակ ներկայացուցիչը

Թուրքիոյ Նգիպտոսի, Անգլիոյ և Միացեալ Նահանգաց:

Յ. Դ. Ա. Բն անո՛ւ որ իւր գագաթին վերջնական երկրներու շաքարի մէջ մանածի-ղէք հաստատել Սամսոյ Բնեան գործակալութեան, կրնան գիշել Զֆ-անի-Ընդ-Դ-ը թաղալաւ-Գեան Ներկայացուցիչն, Սեֆերեանի խան Ա. Բն Եօրեի գողց:

ԹԻԻ 23

1 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1897

ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ ԻՐԻԵԻ ԱՐՇԵՍ

Որքան որ աշխատութիւնն իրրե ապրուստի էական միջոց և իրրե մարդկային պարտք ու իրտունք կ'ըարդուի, որքան որ բարոյադէտ և տնտեսագէտ կ'դաստապարտեն ծալութիւնն ու անդործութիւնն՝ իրրե ընկերային ախտ մ'որ մուրացկանութեան կ'տանի, որ ուրիշին դործունէութեան շնորհիւ կ'մնանի ու կ'ծառայի՝ եթէ արդեւք մը չգտնէ, սակայն ոչ նուազ ճշմարիտ է որ մարդկային բնութիւնն ի բնէ աւելի հակամէտ է դանդաղութեան քան աշխատութեան: Վասն զի՝ աշխատութիւնը բուռն ճիգ մ'է, մարմնական կամ մտաւոր ծանր նեղութիւն մ'է, որմէ, ինչպէս ու է տաժանեցի պատուհասէ մը, մարդ պիտի խորչէր, եթէ երբեք հնարը դանելր: Հետեապէս՝ եթէ ոչ լիովին պարտականութեան

և իրաւունքի բերմամբ, մարդկային սեռն անհրաժեշտ հարկէ բռնադատուած գործունէութեան մէջ կ'փնտռէ իր բարօրութեան գրգռուն, և երբ մի անգամ այդ գործունէութեան նախնական օգուտները վայելելու կ'սկսի, նորագոյն շարժառիթներ՝ շահ, պատիւ, բարի նախանձ, մրցում, վառասիրական էիրք և ի վերջէ համբաւի խթանն իր բոլոր կարողութիւնները շարժման մէջ կ'դնեն, այնպէս որ մարդ ընդհանրապէս աշխատութեան դերազանց մի հերոսը և յառաջդիմութեան դիւցազնը կ'դառնայ:

Այս այնքան իրաւ է, որ՝ ամեն անհատ՝ երբ իր անձնական գործունէութեան կամ ժառանգական ունեւորութեան շնորհիւ՝ նիւթական բարօրութեան և վայելումներու մէկ աստիճանը կ'հասնի՝ կենաց կէտ նպատակին, այս է՝ կերպ մ'անգործութեան մէջ գլորելու կ'փութայ, և՝ եթէ իր անձուկներն անսահման չեն, կարծէ վայելել ամեն ինչ զոր աշխարհս կարող է շնորհել՝ իբր վարձատրութիւն իր քրտնաջան կենաց:

Հարկաւ՝ մեծ տարբերութիւն կայ գործունի մարդուն, անգործին արդեանց և մուրացիկին շահաւորութեան մէջ: Առաջինը հարստութեան ազդեցիկ հաստիչն է, երկրորդն՝ անարդիւն, կամ՝ բուն բառն ըսենք, անարտադրիչ սպառողն է: Մին իր ճակտին քրտինքով կամ՝ բազդի ու ժառանգութեան բերմամբ կ'վայելէ օրինաւոր վաստակի հայթայթած բարիքը, միւսն՝ անուղղակի միջոցներով կ'շրթէ ուրիշներու աշխատութեան արդեանց մի մասն: Մին աշխատութեան և գործունէութեան դիզած գանձերուն աճման ձեռնտու կ'գտնուի, միւսն՝ իբրև կրծան որդ, կ'ուտէ ու կ'սպառէ ընդունայն ինչ որ կարող է ընկերութեան աւելի անհրաժեշտ պիտոյից գոհացում տալ: Համառօտ՝ մուրացկանութիւնն ոչ միայն ի գործ դրած ապօրէն և անբարոյական միջոցներով կը կողոպտէ, այլ և աղքատին, թշուառին, հիւանդին յատկանալիք հայն իրենց բերնէն կ'կորդէ, մի միայն իր անգործութեան ճարակ տալու և մարդկային ազդի ահաւոր պատուհաս մը լինելու համար:

Մուրացիանը, գործելու կարող, այլ զանազան սուտ ու պատիր հնարներով ուրիշին ողորմութեամբն ապրելու նկրաող մուրացիանը բոլորովին տարբեր էակ մ'է; կարգ մ'ապիկար, հաշմոտ, ցաւագար արարածներէ, վատոյժ ծերերէ և անոք մանկիկներէ որ հանրային գթասիրութեան և օժանդակութեան իրաւունք ունին: Մեր ակնարկած մուրացիաններն, որ ամեն ժողովրդոց մէջ կը գտնուին, կերպ մը հացկատակներ են, որ ինչպէս հին ատեն, ներկայ դարուս մէջ ևս՝ զանազան տիտղոսներով կ'ըջին աստանգական, և մուրացիանութիւնն իրենց ապրուստի միջոց մ'արհեստ մ'ըրած են:

Ինչպէս կրօնական՝ նոյնպէս դրական, առեւտրական և այլ կարգերու մէջ անպակաս են այդպիսի մուրացիաններ, որ աշխատասէր, բարեկեցիկ ու գործօն հասարակութեան մը վրայ այնքան աւելի կ'ծանրանան, այնքան աւելի խտապահանջ կ'դառնան, որքան որ վերահաս տնտեսական, դրամական և այլ տագնապալի տարադաներ անոնց հացին եղ կ'քսեն, անոնց իբր թէ՛ շորաւոր փաստեր կ'ընծայեն, որպէս զի մուրացիանութեան համար ի դորձ դրուած վատ միջոցներն արդարացնեն:

Թող որ կրօնական կոյր ջերմեռանդութեան, անօգուտ անձնաղոհութեան և մանաւանդ ճգնասիրական կենօք երկնային պսակին արժանի լինելու պատրուակաւ անապատականներ աղքատութեան ուխտ դրած և մուրացիանութիւնը նուիրագործած էին, թո՛ղ որ արեւմտեան եկեղեցւոյ միջնադարեան կղերական կարգեր՝ Տոմինիկեան, Յրանսիական, Օգոտինեան եւ թերեւ Գրիստոսի առ մեծատունն ուղղած մի պատուէրին վրայ թէ՛ — պարտի հրաժարիլ իր գանձերէն և իրեն հետեիլ — իրօք հրաժարած էին հանրային գործունէութեան մասնակցութենէ և գրեթէ մուրացիկ գոյութիւն մ'ունէին, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ վանական հաստատութիւններու երկսեռ բնիկներն, եղած է նաեւ ժամանակ մը

ուր նոյն իսկ Պապերն և Ֆրանսայի թագաւորները մու-
րացկանութեան առաջն առնլու մտօք արդեւական կա-
նոններ հաստատած են և մի շատ մուրացիկներ արտաք-
սելէն զատ՝ անոնց համար կառուցուած անկեղանոց-
ներն, որ եւրոպական այլ և այլ կեդրոններու մէջ հետ-
դհետէ շատնալով ժողովրդոց վրայ ծանր ու անտանելի
բեռ մը, մարութեան ու ապականութեան կայաններ դար-
ձած էին, վաւած են, և իրաւամբ՝ քանի որ ծուլու-
թեան ու աղքատութեան հետ մուրացկանութիւնն օր
ըստ օրէ՝ իբրև համաճարակ հիւանդութիւն, ամեն կող-
մը կ'վարակի երբ իր ընթացքն անարդեւ շարունակէ:
Ինչպէս՝ իբրև. ապացոյց, կարելի է մէջ բերել միջին դա-
րու Ֆրանսան՝ ուր՝ երկսեռ վանականներէ զատ՝ քաջա-
ւոյժ ու թաւառիկ մուրացկաններու լէզէոններն այն-
քան ստուարացած էին որ ժողովրդեան գրեթէ մի եր-
րորդ մասը կ'կազմէին:

* * *

Արդ՝ տնտեսագիտական էական սկիզբ մ'է թէ՝ ժո-
ղովրդեան մ'օժանդակութեան իրաւունք չկրնար ունե-
նալ այն անձն որ մարմնով ու մտքով քաջաւոյժ է, և
լոկ ծուլութեան պատճառաւ աշխատութենէ կ'խորչի:
Այլ է այն խնդիրը թէ՝ ամեն գործաւոր իր աշխատու-
թեան փոխարէն արդար վարձք կ'ընդունի՝ թէ ոչ, խըն-
դիր՝ որու լուծումն գործաւորին գտնուած միջավայրի
և կենցաղավարութեան պայմաններէն կախումն ունի:
Այդ սկիզբին հետևանք՝ եւրոպական ժողովուրդներն՝
առ հասարակ, շատ ժլատութեամբ և երբեմն անողոր-
մաբար կ'վարուին կարգ մ'անձերու հետ որ՝ թէ և ամեն
յեղակարծ արկածէ, ամեն անակնկալ պատահարի մը
պատճառաւ թշուառութենէ ազատ՝ կ'ախորժին դէս
ու գէն չըջիլ թաւառիլ և մուրացկանութեան ապօրէն
միջոցներով իրենց օրապահիկը ճարել:

Սակայն ասիական ժողովուրդներն այս մասին աւելի
չայն, աւելի ներողամիտ եղի մը կ'տածեն, աւելի կ'արդա-

հատին անգործ տնանկին, առանց քննելու այդ անգործութեան շարժառիթն, և՛ իրենց օգնութիւնը չզլանալով՝ անողղակի ծուլութեան և մուրացկանութեան քաջաւեր կ'իյնին: Հետեւապէս՝ առակի կարգ. անցած է այս խօսքը թէ՛ — Արեւելի մէջ մարդ անօթի չմեռնիր — մինչդեռ արեւմտեան հարուստ ու շքեղ քաղաքներու մէջ ստէպ կ'երեւին հացազուրկ կմախքներ, սովահար դիւակներ: Այս ստոյգ է, միայն պէտք է զանաղանել՝ յօգուտ ընկերային զարգացման, ակամայ թշուառութեան մատնուած օրարածներու վիճակն, որ միշտ արդահատելի է, և կամաւոր մուրացկանութեան սարուկները: Ամեն ուրեք կ'գտնուին թշուառներ — և եթէ իրաւ, յուսահատական է նաև անուանի տնտեսագէտ՝ Պաստիայի՝ վճիռը՝ թէ թշուառութիւնն անպակաս պիտի լինի յաւէտ աշխարհի մէջ — ռախայն մուրացկաններու դասակարգն արեւելեան երկիրներու մէջ աւելի լայն տեղ մը կ'գրաւէ, աւելի երկրին աղքատութեան գրգիռ կ'իյնի քան թէ այլուր: Ահա Հնդկաստանի ֆաքիրներն, ահա կարդացողներու խմբակներն, ահա ընկերութեան զանաղան աստիճաններուն վրայ դեգերող հացկատակներու գունդերն, որ գրեթէ ժառայութիւն մը չեն ընձեռեր մարդկութեան, ահա՛ ի մի բան՝ մարդկան այն դասն, քաղաքային և գաւառական, որ՝ բոլորովին ծուլութեան անձնատուր, սարուկներու, կիներու, աղախիններու աշխատութեան շնորհիւ, դատարկ, ունայն, անբան կեանք մը կ'վարեն, իրենց օրերուն մեծագոյն մասն սրճարաններու, գլխետուններու և զբօսարաններու մէջ վատնելով:

* * *

Յաւալի է որ այս երեւոյթն՝ ներկայ պարագաներու մէջ՝ աւելի որոշ գոյներով երևան եկած է մինչև իսկ հայոթեան մէջ: Ստէպ ասիական ժողովրդոց յատուկ եղող թոյլ, դանդաղ, նկուն ու անճարակ բնաւորութեամբ կ'գործէ ընդհանրապէս հայ մարդը, մանաւանդ երբ յանկարծահաս արկածներու առջև կ'գտնուի: Եր-

բեմն ծանր դէպքերու բերմամբ՝ մի շատ անհատներ, տոկուն կարծուած անձեր ոչ միայն վհատութեան այլ և մուրացկանութեան ծոցն ապաւէն սկսան վնասուել, և տակաւին նոյն ընթացքը տեղ տեղ կ'շարունակեն հանրային ողորմասիրութեան վրայ դնելով իրենց ապրուստի յոյսն, փոխանակ անձնական ջանասիրութեան մէջ ապաւէն վնասուելու, այնպէս որ, ինչպէս ազգային օրագիրներ մերթ ընդ մերթ կ'հրատարակեն, գտնուած են հայ պատանիներ, որ թէ և ուժեղ, առողջ, թէ և լաւ հագուած ու շքուած՝ տնանկին համար պատրաստուած սեղանը նստելու չափ նուաստացած են: Այս մուրացկանութիւնը վերջերս այն աստիճան ճարակիլ սկսաւ, որ ոչ միայն ծոյլ ու անհոգ այլ և անկարօտ ընտանեաց մէջ իբր նորաձեւութիւն մտաւ և շատեր սղքատին ու թշուառին սահմանուած նպաստներուն մէջ բաժին ունեցան: Հապախնչ ըսենք կարգ մը դատարկապորտ, ինքնամոլ և պղտոր ջրերու մէջ որս վնասող բաղդախնդիր ասպետներու մասին, որ ժողովրդեան աղէտները շահագործելու հնարը գիտեն՝ իրենց անձնական հանգստութեան համար, և յանուն հանրային թշուառութեան և բարեգործութեան, դրամ հաւաքելով գրպանել: Այս ոչ միայն մուրացկանութիւն այլ գողութիւն է, որու շնորհիւ ու մանք կամաւ կ'տարագրին և արտասահմանի մէջ լրբօրէն ու պերճօրէն կ'ապրին, միամիտներուն յայտարարելով որ անիրաւութեան զոհեր, մարտիրոսներ են: Հապա կարելի՞ է ապիրատութենէ տարբեր անունով նշաւակել այն անձերն, որ կրօնական դիմակով կ'կեղեքեն իրենց հօտը, անկախօրէն դրամ կ'հաւաքեն, թշուառներու համար իրենց աւանդուած գումարներ կ'խօրեն, անհիմն պահանջքի փոխարէն, և ի վերջէ՝ անդդալութեան և անխղճութեան տիպարներ կ'հանդիսանան: Այսպիսիներ ոչ միայն գողեր, այլ ընկերային ոճրագործներ են՝ ծանր պատիժներու արժանի: Իսկ անոնք որ առանց ու եւ է իրաւունքի ու տիտղոսի տնտեսական, դրական, օրագրական և սովորաբար ենթադրական ծառայութիւն մը մա-

տուցանելու խոստմամբ՝ կ'ենեն անպաշտօն հանդանա-
կութիւն կ'բանան, ասոր անոր կ'դիմեն որ դրամ կորզեն,
աւելի նրբամիտ ու հնարագէտ մուրացկաններ են, և ան-
բարոյականութեան հերոսներ:

Աւելորդ է յիշել նաև այնպիսի ընկերութիւններ, որ
Քարէֆօթական ու Էրմական նպաստ մ'ընտրելով՝ կոչում կ'ենեն
Հայ ժողովրդեան առատասրտութեան, և կ'յաջողին ըս-
տէպ բաւական կլորիկ գումարներ հանգանակել, որոց
գործածութիւնը միայն նոյն ընկերութեան անդամներու
մէջ ծածուկ կ'մնայ, այսինքն՝ մասնաւոր, անձնական նը-
պատակներու համար ի գործ կ'դրուին: Վասն զի ոչ հա-
շիւ և ոչ համար տալու երկիւղն ունին: Այսպիսի ընկե-
րութիւններ կաղմակերպեալ մուրացկանութեան, չըսենք
յափշտակութեան, դարաններ են, որ տեղ տեղ իրենց
անպատիւ դերը կ'շարունակեն և հանրային բարոյն սա-
տարող ուղիղ և բարենպատակ ընկերութեանց շահե-
րուն մեծապէս վնասելով՝ Ազգին անուան վրայ սև ա-
րատ մը կ'թողուն:

Եւ միթէ հնարը չկայ դարման բերել այս մասնական
ու հաւաքական մուրացկանութեանց, միթէ կարելի չէ՞
սրբել վտարել Ազգին ծոցէն այն աւաղակներն՝ որ մտա-
ծին բարիք մը գործելու պատրուակաւ, ծուլութեան,
անգործութեան ու անպատասխանատուութեան ողորմելի
օրինակներ կ'կանգնին: Ըստ մեզ՝ Ազգային վարչութիւնն
յատուկ նախապէս՝ կարող է վերջ տալ այս անկանոնու-
թեան ու աւաղակութեան և ծանր պատիժներու են-
թարկել այն անձերն ու ընկերութիւններն՝ որ յանուն
Ազգին, Ազգը կ'կողոպտեն իրենց անձնական շահերուն
համար, և թշուառութեան ու չքաւորութեան զոհե-
րուն թիւն օր ըստ օրէ կ'աւելցնեն:

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ *

Իրաւ է, որ մենք չենք կրնար 10 — 12 տարեկան տղէ մը պահանջել՝ որ ունենայ կատարեալ մարդու մը մոտոճ ու մեկըրը և կարենայ յոջողակ կերպով խմբագրել՝ այն տեսակ նիւթեր որք կուզեն խորհելու կարող հասուն տարիք մը: Ընդհակառակը կրնանք աներկբայ ըլլալ որ ամէն ինչ ձեռք բերելու պիտի յաջողինք՝ երբ տղան իր դպրոցական շրջանին մէջ պահենք, որովհետեւ նա ո՛չ մի դժուարութիւն պիտի զգայ ապագային, իրր հասուն մարդ հասուն կերպով շարագրելու եթէ հաճոյքով աշխատած է իր դպրոցական հրահանգներուն և զանոնք լաւապէս ըմբռնած:

Իրօք, երբ իրեն տանք այնպիսի նիւթեր՝ որոց վրայ գրելը իր կարողութենէն վեր ըլլայ, տեղի տուած պիտի ըլլանք՝ վաւանակ հաճոյքի՝ զգուանաց, այդ ուսում արդէն ինքնին զըժուար ըլլալով՝ առանց մեր զայն վերացական և անմատչելի ընկուռն: Տղուն հասողութեան սահմանին մէջ եղող նիւթեր ընտրելով, անոր ախորժակը և հետեւարար, զանոնք լաւ պատրաստելու համար, ձգտումը պրդաւոր կ'ըլլանք:

Անտարակոյս, դպրոցական կեանքը դէպքերով այնչափ հարուստ չէ որ կարելի ըլլայ, իւրաքանչիւր որ, հոն գտնել պատմութիւն մը և կամ նամակի մը շարագրութեան պատրուակը, ուստի կրկնել տանք արդէն գրուած և պատրաստուած շարագրութիւնները, մինչև որ զանոնք բարեք կերպով քանդակենք տղուն մտքին մէջ, այս եղանակը միայն, փորձը հաստատած է, որ, ուսուցչին աշխատանքը կ'արդիւնաւորէ և իւր ժամանակին կը խնայէ: Վարժարանի մը մէջ արդէն ամեն բան վերսկսուելու և կրկնուելու է, բոլորէն լաւ հասկնալի ըլլալու համար: Շարագրութիւնք բացառութիւն չեն կազմեր:

Երբ խմբագրելու նիւթը որոշուած է, այն ոգւով զոր բացատրեցինք, դաստուռն պարտի անոր վերաբերող գաղափարները ամփոփել և անոնց յաջորդութիւնը ուսումնասիրել, այնպիսի իմն եղանակաւ, որ նիւթին տիրացած ըլլայ, որով պիտի կարենայ տղայոց պարզ, ճշգրիտ և հարկաւոր բացատրութիւններ տալ:

* Տես Ա. Մամուլ րիւ 22:

Ստորին կարգերու մէջ, պէտք է այս բացատրութիւնք այն-
չափ ընդարձակ ըլլան՝ որ բոլոր աշակերտք կարենան ըսելիք
բան մը գտնել: Աշակերտաց կողմէ ըսուածները կամ յայտ-
նուած գաղափարները, անհրաժեշտ է, խառն ի խառն թող
ըլլայ՝ հոգ չէ, գրատախտակին վրայ գրել և ապա զայն իրենց
ընդօրինակել տալ, որպէս զի այդ նիւթը սոյն գաղափարնե-
րով գրաւոր խմբագրեն՝ դնելով անոր մէջ մեթոտ և յստա-
կութիւն: Ուսուցիչը արդէն մի քանի վարժութիւններով նա-
խապէս պէտք է դիւրացուցած ըլլայ կանոնաւոր յատակագծեր
պատրաստելու եղանակը, ուր ցոյց տուած ըլլայ աշակերտին
նիւթին մէջ տառնական և երկրորդական գաղափարաց բնական
շարքը և վարժեցուցած ըլլայ զայն որ ինք, անձամբ, կարենայ
ընել այդ դասաւորումը: Իսկ չափահաս աշակերտներու հետ այս
եղանակը պէտք է հետդնտէ զանց ընել, բացատրութիւնները
քիչցնել և վերջապէս թողուլ զանոնք իրենք իրենց և իրենց
սեպհական նախաձեռնութեան: Ահա այս ժամանակն է որ կո-
չում ըրած կըլլանք տղայոց երեակայութեան, ինչպէս քիչ մը
վերը ըսինք, այս միջոցին է դարձեալ, որ անոնց պէտք է տանք
ամեն տեսակ նիւթերու վրայ շարադրութիւններ խմբագրելու
համար վարժութիւններ, անոնց գաղափարները իրեն թողլով
փնտռել, մտածել և հնարել: Այլևս իրենց պէտք չէ նիւթ տալ,
երկու ժամ առաջ և կամ երէկ պատահած փոթորիկն չոր ու
ցամաք աչքի պողղ նկարագրութիւնը, այլ ֆոյն ֆոն-բիլը: Այն-
պէս որ նիւթը չյենուր այլևս լոկ իրական եղելութեանց վրայ,
այլև իր բնաւորութեան՝ ինչպէս նաև այն պատճառներուն
վրայ, ուրիշ իր այլ և այլ յատկութիւնները և երևոյթները
ծնունդ կ'առնեն, և վերջապէս իր հետեանքներու վրայ:

Իւրաքանչիւր աշակերտ իր շարադրութիւնը զատ զատ
թերթերու վրայ պատրաստել և որոշեալ ժամուն ուսուցչին
յանձնել վերջ, ահա առիկ թէ ինչպէս պիտի սկսի «բնագրա-
թիւն» Ուսուցիչը պարտաւոր է կարգալ և գնահատել բոլոր
շարադրութիւնները դասի ժամերէն դուրս, ստորագծելով ուղի
ղադրական և լեզուի սխալները, և յետոյ ըստ արժանեաց զա-
նոնք դասաւորելով, Յաջորդ դասին, աշակերտաց աշխատու-
թեանց արդիւնքը իրենց իմացուցած ատեն, պէտք է դովէ յա-
ջողողները և յորդորէ, անբաւական կերպով գրողները, որ ա-
ռաջիններուն օրինակին հետեւին: Որչափ կարեւր է պէտք է ք/2

յանդ խմանել և պատժել, որովհետև այդ միջոցը զգուանքի առաջին աղբիւրն է:

Խիստ բացորոշ է, որ, ուսուցչին, անկարելի է, բոլոր պարտականութեանց մանրամասն սրբագրելը և բացատրելը, թողունք որ ատիէ ծագող օգուտները ոչ մի կերպով չեն համեմատիր պահանջուած աշխատութեան մեծութեան հետ. բայց աշակերտաց պէտք եղած հաշիւը տալէ վերջ, իր գործը տակաւին լմնցած չէ: Որպէս զի դասը կատարեալ ըլլայ, իրեն կը մնայ, իրօք, աշակերտաց տալ օրինակի ծառայող շարագրութիւն մը, որուն կարենան բաղդատել նոքա իրենց անձամբ պատրաստածները:

Ահաւասիկ թէ ինչպէ՞ս կըմբռնենք մենք այդ օրինակի ծառայող շարագրութիւնը:

Նիւթին գլխաւոր բաժանումները, այսինքն յատակագիծը (plan) (ստորին կարգ երու մէջ յատակագիծը նախապէս կարելի է տալ աշակերտաց, իսկ բարձրագոյն կարգ երու մէջ միայն սրբագրութենէն վերջ գտնել տալու է զայն), գրատախտակին վրայ դրել տալէ վերջ, ուսուցիչը հրաւիրելու է իւրաքանչիւր աշակերտ կարգաւ կազմելու և արտայայտելու շարագրութեան առաջին նախադասութիւնը: Բոլոր յայտնուած և կազմուած նախադասութիւնները բարեմոյն կերպով ընդունելու է, և յետոյ որոշելով տմենէ լաւագոյնը՝ անոր նախամեծարութեան պատճառը բացատրելով՝ զայն պէտք է գրել տայ աշակերտաց, երկրորդին անցնելէ առաջ: Այդ փութանք ըսել որ սոյն օրինակ միջոց մը յետին ծայր դժուարին է և քիչ մը կը վնասէ կարգ ապահովեան: Բայց շէնք կարծեր որ ուրիշ, ու է մեթոտ աշակերտաց աւելի օգտակար ըլլայ քան զայս, որ, եթէ ուսուցիչը փափկանկատութեամբ գործէ, արդիւնաւատ կերպով կը դրդէ և կը գրգռէ, և, որ խիստ դիւրութեամբ անոնց ըմբռնել կուտայ գաղափարաց և նախադասութեանց չղթալաւորութիւն:

Առաջին նախադասութեամբ, երբ առաջին գաղափարը միանգամ յայտնուի, մնացեալները դիպուածաւ կը գտնուին, և աշակերտք, առաջնորդուելով միշտ ուսուցչէն, կը հասկնան, վերջապէս, որ շարագրութեան մը զեղեցկութիւնը չկայանար դիպուածական, փառաւոր և ուսուցիկ՝ այլ պարզ, ուղիղ, ստույգ և յաջող ներդաշնակութեամբ միացած նախադասութեանց մէջ:

5 Նոյեմբեր 1897

Բարէն,

ԿԻՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԵՐԻԱ

Ուսումնական բաժնի

ՈՒՂԵԳՐԱԿԱՆ

ԻՍԿԵՆՏԵՐՈՒՆ

Իսկէնտէրուն ճարտարին վայր մ'է, և ոգը վատաւորջ: Ամառ ժամանակ սոսկալի տապ մը կը տիրէ, տեսակ մը մեղամաղձութեամբ կը համակուի հոն մարդ: Գրեթէ շարժելու անկարող կը լինի: Ամեն կողմ թմրութիւն մը կայ: Թուլութեամբ մը ներկայութիւնը խիստ զգալի է: Աշխատութիւնը անտանելի է, այս տապադին եղանակին մէջ, Ջուրը արեան չափ տաք է, մարդ որքան ալ խմէ, համ մը չզգար, և փոխանակ ծարաւը անցնելու. կը կրկնապատկէ զայն: Զիւն կայ, բայց հալելի ետե 2 վայրկեան չը տեսեր, և ահա սա ալ անխմելի կը դառնայ: Ջրոյ բուն տիւր կը գտնուի քաղաքի հարաւային կողմը 20—25 վայրկեան հեռաւորութեամբ լեւնակի մը ստորոտը, ուր կայ նաև փոքրիկ, այլ կոկիկ շէնք մը. կարծեմ որճարան մ'ըլլալու է, ուր ամեն երեկոյ մինչև ժամը 3 բազոսի խնկարկուաց խմբակներ անպակաս են միշտ:

Քաղաքի մէջ գիշեր ժամանակ քնիլ անկարելի է լսեալ և ֆլ-ֆն-բու անհամեմատ բազմութեան. և սոցա խայծը խիստ տարբեր թուեցաւ ինձ ուրիշ տեղիներէն: Երկու օր մնացինք և միշտ մեր ձեռներն ուռեցած էին: Մենք իրրև կենդանի մեռեալներ կը պտտինք: Բոլորովին անզգայ, թէ նստելու, թէ քալելու և թէ զբօսելու մէջ միշտ զգուանք մը կ'զգանք և եթէ քանի մ'օր ալ մնայինք՝ հիւանդութիւնը անխուսելի էր մեզ համար:

Քաղաքն գրեթէ թափուր է: Բաց ի բեռնակիրներէ, երթեկներէ և մի քանի խանութպաններէ ուրիշ ոչ ոք կայ: Տանց դռները փակ են: Ամենքն ալ հեռի ամառանոցներն են քաշուած, յորոց ամենադժբաւոյն է Պէլս: Իսկէնտէրուն բաւական բանուկ է, և ասոր պատճառն ալ ամբողջ կիլիկիոյ և իւր յարակից քաղաքացի միակ նաւահանգիստն լինելն է:

Իսկէնտէրունի բնակիչք հազիւ 50—60 տուն կը հաշուին: Ամենքն ալ գլխովին զուրկ են կրօնական և բարոյական կրթութենէ: Կարելի է ըսել որ գաղափար իսկ չունին Աստուծոյ գոյութեան վրայ: Բացառութիւնք խիստ հազուադէպ են: Տերունական Հոգի Կրթութեան իսկ չգիտեն: Ապօրինի ամուսնութիւններ, եկեղեցական արարողութենէ զուրկ թաղեալներ ոչ սակաւ են: Այս ցուալի վիճակին պատճառը առաջնորդի կամ նոյն իսկ քահանային մը չգոյութիւնն է: Դպրոց մ'ալ ունին, ուր հազիւ տասնեակ աշակերտներ կը յաճախեն, և սա ալ տունը աղմուկէ տղատ պահելու համար է: Հայերէն լեզուն գրեթէ խօսող չկայ: Կը զարմանամ որ մի քանի տարիներու շրջանին մէջ ինչպէ՞ս չուտ ինկած է Հոյ հասարակութիւնն: Ասկէ չորս տարի առաջ երբ այս կողմէ կ'անցնէի, տեղւոյն Առաջ. Տ. Ներսէս Ծ. Վրդպ. Դանիէլեանը ժողովուրդը յառաջագիւնութեամբ ճամբուն մէջ դրած էր: Անձամբ անձին օրն ի բուն կը տըքնէր ու կը ծգնէր ամուսնանող՝ մատուղ սերնդեան միտքն ու նիւտն կրթելու:

Ոչ սակաւ ուշադրութեան արժանի է նաև տեղւոյն ամուսնական տոգորութիւնը, որ բոլորովին ներհակ է Հոյ. Ս. եկեղեցւոյ ճշմարիտ ոգւոյն,

և բնական օրինաց, Աղջիկը առ առաւելն պէտք է լինի 41—43 տարու, իսկ տղան (եթէ արժան է կուէլ տղայ և ոչ մարդ) 25—30: Աղջիկը ազատ է ուզած ընտրութիւնը ընել մի անգիտի տարիքի մէջ, երբ դեռ անգգայ է սիրոյ զգացման հանդէպ: Ի՞նչ ընտրութիւն կրնայ ընել այդ հասակաւ մի աղջիկ, երբ դեռ լաւը՝ գէշէն զանազանելու, չորը՝ բարիէն որոշելու անգէտ է: Սա մի կենսական խնդիր է, որոյ կարևորութիւն տուող երբեք չկայ: Դիւրին է իրեակայել թէ ինչ ծանր անպատեհութիւններ կը ծագին այսպիսի ամուսնութիւններէ: Տասնչորսէն վեր աղջիկ ասիւն կը համարուի: Որքան ա՛լ գեղսփի լինի, ա՛լ ևս առնող չը գտնուի: Մեր տան տէրն մեզ ցոյց տուեց մի հարս, զոր իսկզբան աղջիկ է կարծել: Հետաքրքրուեցայ և հարցուցի ներս թէ՛ իրօք հարս էր: Եւ նա կը պատասխանէ թէ՛ թէև հազիւ տասնչորս տարու կայ, բայց արդէն երեք տաքուտն հարս է) և խոր հառաչ մ'արձակելով կը մեկնի:

(Շարունակելի)

Ս. Յ. ՄՈՒՂՅԱՆ

ԵՐԻՑՈՒ ԼԻՃՆ

(ԳԵՇԵՇ ԿԵՕԼԻԻ)

Վարագայ լերան ոսկեծոր, ծըմակ՝
Գեղ մի կայ հիմնած, անուն Ոսկիբակ,
Ոյր հող, քարն ու խոտն և ծիւ ծաղիկ հոծ
Միրանծիր ցոլան համակ ոսկեգոծ,
Եւ զանոնք արծող խազներն ու դառներ
Ձոյլ ոսկեծրղի ունին ատամներ:

Ասկէ ութևմէկ չորրորդ դար առաջ՝
Հոս եղեր Երէց ժիմաստուն ու քաջ,
Ոյր մեր սլաշտած այս սուտ փունճ աստըւոր
Համարած պանդոկ մը հոգեմուր՝
Վարագայ լերան քամակ կամ ետև՝
Մի տեղ ընդարձակ այլ բաժակաձև՝
Լիճ մը կը շինէ իր օրդուովն անգին
Եւ կըտակէ զայն (1) Վարագայ վանքին:

(1) Լճին փարաշար պարսպին վրայ փորագրուած է. « Ոփս Վարագայե. Ծ. Ի. Բ. » Տեղական իշխանութիւնն շին ջուրն վարձակալներու կ'վանատե տարեկան 4—500 ոսկիի:

Վանայ այգետանն, անդաստանն, արօտ
Ասով կ'առողունն ցայսօր անկարօտ,
Եւ ասով ահա մեր Երէցն արդար
Անմահ է և՛ տի մընայ դարէ՛ դար:

(Ա Ի Ա Ն Գ Ո Ի Փ Ի Ի Ն)

- Մի օր Աբեղայ մ'աքարձրամիտ, անդէտ
Հիւր կը լինի տունն Երիցուն բանդէտ,
Կը տեսնէ ծետպետ լաճերն գունդագունդ
Կելուէջան չորս դեհ, տունն կը հանեն դունդ:
«Տէր հայր, կըսէ է՞ս ինչ (²) հեծել մորեխ
Շապկեր են ձեր տուն, դախտ, դուն ու տըրեխ:
— Հայր սուրբ, ծառայի՛դ են ծիւ ծաղիկներ,
Սուրբ ամուսնութեան օրհնեալ պըտուղներ . . .
— Է՛, գոչէ հայր սուրբն, այլ յայլմէ եղած
Եւ խիստ զայրոյթէն մօրուսը փետած՝
Ո՛րքան լակոտներ, շերէ՛ց վաւաչոտ,
Յիւներ ես ուրեմն, ասա՛ ինձ չուչոտ
— Հայր սուրբ, ձեր ծառայքն են թուով քստսուն...
— Վա՛յ, յարեց, ո՛վ լիրբ, ժա՛նդ դըժոխասուն,
Անիծեալ սերունդ, տասնութը թխմոր
Ծըծմրո՛վ այրեն ինչ Սողոմ Գոմոր.
Ի՞նչպէս դու՝ ա՛յդքան գէջ և բղջախոհ՝
Քարողես հօտիդ լինիլ ողջախոհ.
Քո տան հաց կիսելն է մեղք քրէախան:
Եւ ոտքի փոշին թափած վեր (³) ահան
Դուրս կը թռնի չուտ ու կ'իյնի ճամպախ.
Եւ քա՛ռք քեզ, Աստուած, գոչէ պահսապահ,
Որ չեմ այսպէս շուն լրտիրչ, մեղսամած,
Այլ կոյս՝ ինչպէս մի Սրովրէ սրբասաց »

(²) Ասպրաւի, որ հոս կ'ընշանակէ քաղնարիւ:

(³) Թոնիրի օղամուշն:

Մերթ տըխուր՝ Նրէցն՝ և մերթ քմծիծաղ՝
 Կը հետապնդի լուռ մուկն ժլտաղբաղ՝
 Կը հասնի անոր, իր լըճին եզերքն,
 Ուր կարծես իրեն կը տան տիեզերքն:

Ընկղմած Հայր Սուրբն ի խորին խորհուրդ՝
 Կը դիտէ լըճին դիւթիչ երևոյթ —
 Արեւուն, կապոյտ լըճին, երկնքին
 Թափանցիկ ցովմունքն, ինչ երկինք կրկին,
 Վէտովէտ ծփծփանք, ծծաղն ու ծածանն,
 Երփներանդ թռչնոց երգերն հիւսնայն,
 Անհամար ծաղկանց թոյր, բոյրն ու հրապոյր,
 Ծովածուփ խոտոց ողջոյնն ու համբոյր . . . —
 «Աստուած օրհնեսցէ, կ'ըսէ սրտառուչ,
 Հիմնադիրն զրախտիս, աշխարհ վայելուչ:»

— Ծառադ է հիմներ, մեր Նրէցն ուշիմ,
 Հայր Սուրբ, կը պատմէ ժմտալով ուշիմ՝
 Անխճից արմատ իր չար սերնդով՝
 Զոր կ'օրհնէք ակամ՝ այդպէս եռանդով . . .
 Եւ կըտակեր զայն վանուցն վարագայ,
 Ինչպէս անըստաւ զանձ կամ մարակայ (4):
 Բայց կ'աղաչեմ, Հայր, որ այս այլանդակ
 Գորտերու գոռունին կտրէք բովանդակ . . . :

Արեղան 'դերկա՛ր շուար, խղճահտը՝
 Կ'ըսէ. «Դոցա՛ մայնն կտրեն ի՞նչ հընար:»
 — Է՞ր չէ. թէ ծառադ հրաման ըստանձնէ,
 Կը տեսնէ՛ք ի՛նչպէս զանոնք պապանձէ:
 — Հրամա՛ն է, կ'ըսէ, եւ Նրէցն իսկոյն
 Սաստեղծ անթիւ գորտերն զոյն զգոյն՝
 «Լըռեցէ՛ք, օրհնեա՛լք, գոչէ, մանաւանդ
 Այսօր՝ երբ Հայր Սուրբն է քիչ մը հիւանդ:»

(4) Ամբարած ապրուս, պաշար:

Կը լըռեն գորտերն: Հայր Սուրբն՝ տըլայլած՝
Կիյնի Տէր Հօր ոռն, և գետնատարած՝
Կը գոչէ. «Մեզա՛յ, Հայր, ներողաբար
Լուսաւորէ՛ք իմ մըթին գաղափար. —
Ի՞նչպէս դուք՝ ա՛յդ չափ պոռնիկ ու զագիր՝
Կը հրաշագործէ՛ք ինչ Սուրբ մ'անբասիր:»

Ոտք կը հանէ զայն Երէցն վըսեմ՝
Եւ յուզուած կ'ուղղէ գաղափարն նըսեմ: —
«Արդարեւ ես մարդ եմ մեղսամակարդ,
Ի չարին յաճախ գըլորուած թակարդ,
Այլ ո՛չ երբէք չուն՝ զի ունիմ քառսուն
(⁵) Կանդ կըլուզ ձագեր ազնիւ, սիրասուն:
Քան զ'իր կենաց մէջ՝ միայն քառսուն (⁶) դէր
Մըտեր ծառադ իր անկողին ընտիր . . . :
Եւ ամեն տարին մէյմէկ լաճ քրքուռ (⁷)
Շընորհներ Աստուած, ինչ գոհար սրսուռ (⁸):»

— Վա՛յ ինձ, Արեղան դոչէ սիրտ ի վիշտ:
Հայր, դուք հրեշտակ էք, իսկ ես ամբարիշտ:
Ներէ՛ք ինձ, որ ձեզ ա՛յնքան անարդար
Լուտանք ժայթքեցի, մէյմէկէ վատթար:»
Խիստ կը դրուատէ Երիցուն վարք բարք,
Թափելով օրհնէքն ինչպէս սիստան պարկ,
Եւ հրաժեշտ տալով կը մեկնի արագ
Դեհ Սուրբ Մենաստանն — հանրատենչ վարագ:

Վ.՝

ԾԻԾԵՈՒՆԻԿ

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՎԱՆՔԻՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԵ Ի ԿԵՍՍՐԻՍ.

Վանքի մը դպրոցին վրայ պիտի գրեմ, որպէս մէջ ազգին
ամէն անհատը իւր բաժինը ունի քանի որ վանքը ամբողջ ազ-
գին կը վերարերի, ուստի կը յուսամ որ տհաճութիւն չպիտի
պատճառէ յարգելի ընթերցողաց:

(⁵) Մեծ ու փոքր: (⁶) Անգամ, հեղ:

(⁷) Կայսառ, կոյրիկ: (⁸) Հասիկ հասիկ:

Կեսարիոյ Ս. Կարապետի վանքին վարժարանն է որոյ վրայ կուղեմ տեղեկութիւն տալ, թերեւ շատեր չըսեմ վանքին, գոնէ նոյն վանքին մէջ այնպիսի հաստատութեան մը գոյութեան տեղեակ չեն, և տեղեկութիւն ունեցողներն ալ պարզ վանականի դպրոց մը կը նկատեն զայն, բաց ի Կեսարացիներէ որք փորձով գիտեն որ 7-8 տարուայ ժամանակամիջոցին մէջ ի՞նչ արդիւնքներ յառաջ բերած է սոյն դպրոցը, և իրենց համար որքա՞ն օգտաւէտ է իւր յարատեւութիւնը,

Նախ վանքի վրայ համառօտ տեղեկութիւն մը տամ, Սբ. Կարապետի վանքը Կեսարիայէն 5 ժամ հեռաւորութեամբ Էփքէրէ կամ Եւքարա անուն գիւղին մօտ օդաւէտ բլրի մը վրայ շինուած հոյակապ վանք մ'է, որոյ ծոցն է Ս. Յովհ. Մկրտչի հոշակաւոր գերեզմանը յատուկ մատուան մը մէջ, որոյ այցելութեան հեռաւոր տեղերէ ամեն տարի հարիւրաւոր ուխտաւորներ կուգան։ Սոյն վանքը կարծեմ իւր ընդարձակ կալուածներով, եկեղեցական ճոխ զգեստներով և անօթներով Երուսաղէմէն յետոյ Հայոց ամենահարուստ վանքն է, և ահա այս վանքի մէջ հաստատուած է Ժառանգաւորաց դպրոցը։

Յիշեալ վարժարանը 1860 ի (կարծեօք) ատենները նոյն ժամանակուայ Կեսարիոյ Առաջնորդին կողմէ հաստատուելով ժամանակ մը տեւելէ յետոյ՝ անշուշտ դժբախտ անձկութեան պատճառաւ փակուած և երկար նաւթներ անանկ տեւած է, առանց զայն վերաբանալու խորհուրդը՝ մէկու մը մտքէն անցնելու Բայց 1889 ի ատենները երբ Դեր. Տոդատ Վրդ. Պալեան Առաջնորդ ընտրուեցաւ Կեսարիոյ Հայոց, տեղեկանալով որ վանքի մէջ ի հնուց դպրոց մը գտնուելով փակուած է, իսկոյն խորհուրդ յղացաւ սոյն վարժատան վերաբացման, և առանց յապաղման դործի ձեռնարկելով դիմեց Ազգ. հարուստներու որ նիւթապէս աջակցին իրեն՝ մոռցուած վանքի դպրոցին վերաբացման։ Ազգիս բարերարներէն Մեծ. Եսաեան եղբարք լըսելով Առաջնորդ Հօր սոյն գովելի գաղափարը և գուշակելով որ որքա՞ն մեծ օգուտներ պիտի քաղէին իրենց հայրենակիցները նոյն օրինակ կրթարանի մը հաստատութեամբ, իսկոյն ծանուցին որ իրենց պատրաստ են 20 աղքատ աշակերտաց համար պէտք եղաց ծախքը վճարել, սոյն նամակը հասնելուն պէս Առաջնորդը անյապաղ Կեսարիայէն և չրջակայ գիւղերէն 20 հասաւորացի քան քանի կարող ուսուցիչներ նախակրթարանի մը ծրագրով։

Վարժատան բացման համար Առաջնորդ Հայրը տնչուչտ մեղ անժանօթ մի շատ խոջնդոտներու հանդիպած ըլլալու է, սակայն իւր կամքը ամենուն յաղթեց:

Ենորհիւ անխոնջ աշխատութեան Տրդատ վարդապետի ղարոցը օր ըստ օրէ յառաջանալով իւր անձուկ ծրագիրը ընդարձակուեցաւ և կատարեալ ուսումնարանի մը ծրագրոյն փոխուեցաւ:

Գարոցի բացմանէն տարի մը յետոյ ընդհանուր քննութիւն մը կատարուեցաւ որու ներկայ էին ազգին երևելիները, ուսուցչաց խումբ մը և վարժատան Հոգաբարձութիւնը, տեսնուած արդիւնքը ամբողջ հանդիսականաց հիացման պատճառ եղաւ, որոնք գրեթէ զարմացած էին քիչ ժամանակուան մէջ այսպիսի գգալի յառաջադիմութեան: Նոյն օրէն սկսեալ կես սարկոյ և շրջակայից հարուստները սկսան իրենց աղաքը տարեկան 10 ոսկի վճարելով վանքի ղարոցը դրկել, որուն յառաջ գիմնութիւնը իրենց աջօք տեսած էին, այսպէսով, աշակերտաց թիւը 70-80-ի հասաւ, աւելնալով նաև ուսուցչաց թիւը:

Գարոցը լռիկ մնչիկ միշտ դէպ ի յառաջդիմութիւն դիմելով 5 տարի առաջ կատարեալ յաջողութեամբ տուաւ իւր նախկին չրջանաւարտները, որոնք կատարելապէս դաստիարակուած և լաւ գաղափարներով օժտուած Առաջնորդ Հօր պարծանքներն են, արդիւնք իւր աշխատութեանց:

Գրեթէ տարիէ մը ի վեր կեսարիայէն հեռու գտնուելով ղարոցի մասին տեղեկութիւններ չունիմ, սակայն միշտ կը լսենք որ ըստ առաջնոյն կը շարունակէ եղբար ասանց իւր դոմվելի ընթացքը փոխելու:

Ամբողջ կեսարացիք և միւսնոյն ժամանակ ամբողջ ազգը պէտք է զնահատեն Գեր. Տրդատ Վրդ. Պալեանի արժանիքը, որ իւր անխոնջ և յարատև աշխատութեան շնորհիւ կրցաւ այսպիսի օգտակար հաստատութեան մը հիմնադիրն ըլլալ, և ամեն ջանք չխնայել նորա յարատևութեան:

Հալեալ,

ՅՈՒՆ. Պ. ԹԻՒՐՅԱՅԱՆ

ՄԻՔԱՅԷԼ, ՓՈՐԹՈՒԳԱԼ, ՓԱՇԱ

Հազուադիւտ են մեր ազգին մէջ անձեր, որ ոչ միայն իրենց բարձր իմացականութեան, հոգւոյ աղնուականութեան, այլ և տոհմային սրտ ու բնաւիտ նկարագրով թէ՛ իրենց ընտանեկան և ընկերային միջավայրի, թէ պաշտօնական շրջանի և թէ պատմութեան մէջ լուսատու շաւիղ մը, անջնջելի հետք մը թողած լինին:

Անտարակոյս՝ եկած դացած են և հին դերդաստաններ և տակաւին տեղ տեղ կ'դռնուն անոնց շառաւիղներ, որ պերճութեան, շուքութեան ծոցն բաւական մալուխ և դղրդուն դուլովիւն մ'ունեցած են և ունին, ըստ սովորականին՝ շողմաբար և թմրկածար գունդերով շրջապատուած, և այն համադումն դգուած են՝ թէ աշխարհի ամենէ բարեբաստիկ մարդ իկն են, սակայն իրենց աշխարհային միառաց վաղանցիկ ստուերին՝ ու մարթամութեան յիշատակներէն զատ՝ ապագայ սերնդեան՝ աղնիւ բնաւորութեան, վեհ հոգիներու յատուկ՝ օրինակելի յիշատակներ չեն աւանդած:

Քաղաղներու, Եւստուֆներու, Օտեաններու և Աղաթօններու ծնունդ տուող տարիներն հազուադէպ են, մանաւանդ այս ներկայ ժամանակս, որ նիւթն ու կոշտ վայելքը քան հոգեկան վսեմ ձիրքեր աւելի ևս կ'գնահատուն ու կ'պաշտուն:

Հետեապէս՝ մարդկութեան զգայուն, հոգեւէր մասն անհունս կ'ոգեւորի ու կ'զգածուի երբ մերթ ընդ մերթ կ'տեսնէ տնձնաւորութիւններ որ սովորական մահկանացուներու անձուկ շրջանէն վեր կ'սաւառնին և մտքի, սրտի, բնաւորութեան և կամքի արտասովոր նշոյլներ ու գործեր կ'արտաբերեն:

Այսպիսի հոգիներէն մին էր և Միքայէլ Փորթուգալ միայն, աւելի մեծ ու խնկելի իր ինքնատիպ նկարագրով քան պաշտօնական տիտղոսով, աւելի զնահատելի ու պաշտելի իր ընտանեկան ու մարդասիրական կենցաղավարութեամբն քան զիտութեամբն, ընդ միշտ յիշատակելի իր իմաստասիրական բանիւրուն, ազատ ու թոյլտու ոգւովն քան աշխարհային կենցաղագիտութեամբը:

Եւ այս պատճառն որ Փորթուգալ միաշայի վաղահաս մահն աղքատին աղէտի մը կերպարանն առաւ, այս է պատճառն որ ոչ

միայն հայութիւնը կ'ողբայ այդ կորուստն և խորապէս կ'զգայ որ Մարտի մը՝ եթէ ոչ հոգեին, մարմնովին բաժնուած է իր ծոցէն, որու այնքան կենսատու ջերմութեան ցոլացմունք և իրաւացի հպարտութեան գրացումներ կ'ներշնչէր, այլ և օտարազգիներն իսկ իմաստուն մարդուն մեծ արժանիքը կ'զնահատեն, որ նորազոյն կշիռ մը ստացած կ'թուի՝ մինչև իսկ սոյն սկիպտիկեան դարուս մէջ, Վեհափառ Սուլթանին բարձր համարման ու վստահութեան արժանացած լինելով:

Եւ քանի կսկծալի ու դառն է մեզ՝ Փորթուգալ փաշայի սգալի դագաղին առջև հանրային վստակութեան տխուր արձագանքը լինիլ, մենք՝ որ իբրև Հնամի սան Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի և իբրև երէց ուսումնակից այդ հանձարեղ անձնաւորութեան, չէինք կրնար երազել իսկ՝ մարդկային կենաց բնական ընթացքին բերմամբ, թէ այս տխուր պաշտօնը կատարելու չափ չունչ պիտի ունենանք: Եւ սակայն, մահըն՝ քանի՜ անհեռատես ու անիրաւ է, ինչպէս չզանազաներ կենսաբեր ցորենն անպէտ որովէն, ինչպէս կուրօքէն կ'կտրատէ ինչ որ առատ ու բեղուն հունձ կ'խոտտանայ և անտես կ'անցնի անապատի անջրդի տունկն որ արդէն շանթաճար կոճղ մը դարձած է:

Եւ այսպէս կեանքներ՝ որ մեծագին են, կեանքներ՝ որ նոր հորիզոններ բանալու սահմանուած են, աւա՛ղ, կ'անցնին յանկարծ և կ'մնան երերուն՝ չորաբեկ տատասկներ:

Այսպէս անցաւ և Փորթուգալ փաշա, բայց միթէ իսպառ անհետացա՞ւ. ո՛չ երբէք: Կ'ապրի և պիտի ապրի նա իր աշխիւ և լուսամիտ կենակցին, իր սիրասուն զաւակաց հոգւոյն մէջ, որոց իբրև գորովալիւր և տոհմասէր հայր այնքան խնամատ դատարարակութեան մը հետ իր սրտին մի մասը տուած է, պիտի ապրի իր ազգակիցներուն մէջ, որոց կրօնական և կուսակցական խտրութեանց վրայ ցաւելով՝ կ'տենչար՝ իր լայն և տնալաւոր գաղափարներու շնորհիւ՝ զանոնք քրիստոնէական եղբայրակցութեան մէջ միացած տեսնել: Իսկ հայ գրականութեան և պատմութեան տարագրութեանց մէջ պիտի մնար իր անունը, պիտի թողուր աւելի խոր ու անջնջելի դրոշմ, ինչպէս նաև տոհմային կրթական ձեռնարկներու մէջ, եթէ մահն անոր անդին կեանքը խնայէր և թոյլ տար որ իր բարձր և պատուաբեր կալութեամբ, ինչպէս Պետութեան նոյնպէս Ազգին նուիրէր իր

իմացականութեան, փորձառութեան և վեհանձնութեան աւելի՛
զգալի դրաւականներ:

Այդ գրաւականներն՝ իրրե ժառանգութիւն՝ աւանդած է
իր գաւակաց, որ՝ անշուշտ՝ իրրե իրենց իմաստուն հօր ազնուա-
սուն շառաւիղներ՝ պիտի վանան իրազօրծեւ և անոր հողոյն
թարգմանները պիտի հանդիսանան:

ՊԱՐԳԵՒԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՅԻՏԱՏԻԷ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Արդէն յայտնի է, որ Վեհափառ Սուլթանի գահակալու-
թենէ ի վեր՝ երկրին տնտեսական, երկրագործական և մանա-
ւանդ կրթական ձեռնարկներու մեծ մղում մը տրուած է:
Մինչդեռ մի քանի տասնեակ տարիներ առաջ՝ Թուրքիոյ կրթա-
կան հիմնարկութիւնները մատի վրայ կ'համրուէին, այսօր՝
յատկապէս թուրք ժողովրդեան զանազան գասակարգերու
մէջ ուսում և կրթութիւն ծաւալելու համար, կայսերական
հրամանաւ՝ բազմաթիւ նախակրթարաններ և ուսումնարաններ
հիմնուած են և կ'զարգանան Օսմանեան Պետութեան Մայրա-
քաղքին և գաւառներու մէջ:

Կայսերական ուսումնասէր և գիտասէր ողբոյն նշանաւոր
կոթողներէն մին է նաև տեղւոյս Խտատիէյի վարժարանն, որու
պարգևարաշխութեան հանդիսին ներկայ գտնուեցանք անցեալ
ամսուն Վիին, ըստ հրաւերի Արթական Տեսչի, Նայիլի Պէյի,
Գեր. Առաջնորդ Հօր և ազգ. վարժարաններու Տեսուչ, Սարըեան
էֆէնտիի հետ: Խտատիէյի վարժարանն՝ որ կերպ մը միջնադա-
րին նկարագիր ունի, իր ծագն ընդունելով նաև իրրե գիւերօ-
թիկ ոչ մահմետական պատանիներ, իր ընտիր զիրքով, իր հո-
յակապ շինութեամբ և ուսումնական, վարչային ու առողջա-
պահական ամեն պայմաններով առաջնակարգ կարեւորութիւն
մը ստացած է՝ քաղքիս մէջ:

Քենուլթիւններն՝ որ ընդհանրապէս ուրիշ զպրօցներու մէջ
տարրուան ամենէ տաք եղանակին կ'կատարուին, Խտատիէն ա-

ւելի նախահողութեամբ արդէն աշխան աւարտած լինելով՝ պարգևաբաշխութեան պատրաստութիւնները կանոնաւորապէս քրած էր՝ Վարժարանին գլխաւոր դաստարաններն, և յատկապէս մեծ արահն ընտիր կահերով, պերճ դորգերով ու Օսմանեան դրօշակներով ճաշակաւ դարդարուած էին։ Ահագին սեղանի մը վրայ կ'երևէին ոսկեգօծ գրեանք՝ որ յառաջադէմ աշակերտներու պիտի բաշխուէին։ Յերթ Այստեղի Վիլայէտի Կուսակալ՝ Բարձր. Գեամիլ փաշա, որ իր իմաստուն և խոհական պաշտօնավարութեամբ ամեն Հասարակութեանց մեծարանքն ու համակրութիւնն արժանապէս կ'վայելէ, իրեն յատկացած աթուր բաղնեցաւ, Իսլահանէի երաժշտական խումբն սկսաւ նուագել Համիտիէ քայլերդն և հանդէսի բացուելն ծանուց։ Ներկայ էին կառավարական նշանաւոր պաշտօնեայք՝ Վալի օդնահան՝ Վսեմ. Հասան պէյ, Թէֆտէրտար՝ Նաղդուպ պէյ, մէքտուպէ՝ Խայրի պէյ, ինչդէս նաև այլ և այլ Հասարակութեանց կրօնական Պետերն և բազմաթիւ անուանի օտարազգիներ։ Խոտաիէյի երկրորդ Տեսուչ՝ Շէվքէթ պէյ՝ գեղեցիկ ճառ մը կարդաց, որով կ'յայտնէր պարգևաբաշխութեան նպատակն, վարժարանին ուսումնական փիճակն, կրթութեան աւագ կարեւորութիւնն և՛ ի վերջէ՝ այս ամեն բարեաց իրբն ադրիւր Վեհափառ Սուլթանը հռչակելով՝ երախտագիտական ջերմ գոացումներու պերճ արտայայտութեամբ կ'աւարտէր իր խօսքն, հանդիսանալով աններու որոտալիւր ծախահարութեանց մէջ։

Այս սկսաւ պարգևներու բաշխումն՝ կանխաւ պարգևառուներու տղադիր փիճակացոյցն՝ ամեն հանդիսականներու տրուելով, և զանազան ուսմանց մէջ առաջին մրցանակի տրուածին հանդիսացող պատանիներ պարգևներ ի՛նքնին՝ Բարձր. Կուսակալին ներկայանալով՝ իրենց օղջոյնը կ'մատուցանէին և կը հեռանային, և այս գործողութիւնն՝ կարճատեւ դադարով՝ որու միջոցին ընտիր շաքարեղէններով մեծարուեցան ներկայք։ Այկ ժամէ աւելի աւելով՝ գրեթէ երեսունէն աւելի աշակերտներ իրենց ջանասիրութեան վարձքը ստացան։

Ընթացաւ արտներէն՝ Էմիրուլլահ էֆէնտի՝ ընտիր ճառ մը կարդաց գիտութեան և ճարտարութեան արդեանց և օգուտներուն մրայ, զորս կ'վայելէ Թուրքիա ընդ պաշտպանութեամբ Վեհ. Սուլթանի, և մաղթանքներ ընելով Նորին Վեհափառութեան արեւշատութեան համար, իր ճառն աւարտեց ամեն կողմէ գովեստ և ծախահարութիւն լսելով։

Հանդէսին կանոնաւորութեան և բարեկարգութեան համար ամեն նախահոգ միջոցներ ի գործ դրուած էին: Կրթական Տեսուչն՝ Նայիրի Պէյ Նորհայի և աղնիւ ընդունելութեամբ ստուեց հանդիսականներն, ո՛ր բարձրաձայն գնահատեցին նաև Խոտտիէի Տեսուչներն, Նախըգ, Շէֆքէթ և Ռուֆէֆէտիններուն քրտնաջան աշխատութիւնն և ընտիր տնօրէնութիւնը:

Հանդէսը վերջացաւ Վեհափառ Սուլթանին արևադարձութեան համար մաղթանքներու և կեցցէներու որոտադին կայթիւններով:

ԳՐԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ

ՃՕՆ ՍՐՈՒԼՐՈՒ ՄԻԼ. — Աշխարհի հորիզոնէն արդէն անցած է (1875ին) այս չքեղ աստղը թէև, բայց իր արձակած ճառագայթները տակաւին կ'ներդործեն և պիտի ներդործեն միշտ մայրկային սեռի վրայ: Անձանօթ չեն անշուշտ մեր զրասէր դասուն փրայլազան գրուածներն՝ արամաբանական, քաղաքական, ընկերական, տնտեսագիտական և իմաստասիրական նիւթերու վրայ, գրուածներ՝ որ միշտ նոր դադափար թը, նոր լոյս մը կ'բերեն այնպիսի խնդիրներու մասին որ սակայն ծեծուած և իրրև լուծուած կ'կարծուէին:

Իր մի գործն՝ Աշխարհեան Հրայ՝ նորէն կարդալու առիթն ունենալով՝ յանկարծ կանկ աօրի և այս խորհրդածութիւնն ըրի:

Մահը խտիր չըներ ոչ մեծին և ոչ փոքրին մէջ, ոչ հարուստին և ոչ աղքատին մէջ, ոչ զիտունին և ոչ աղէտին մէջ, այլ անխնայ կ'հնձէ իր մանգաղով ինչպէս վերին նոյնպէս ստորին արարածներն հաւասարապէս: Սակայն կան որ յետ մահուան նոր կեանք, նոր էութիւն մը կ'ստանան, կան որ անանուն, անհետ կ'մարին գերեզմանական լուծեան ծոցը, որ առ հասարակ մարդկային ազգի անյարբիր հողովէն կայանն է: Անմեռ մնալ սահմանափակ չրջանի մը մէջ զեղեցիկ բան է, լուսամբիս ու բարերար հոգւոյ մ'որինաւոր, գոյնի իզմն է, բայց շարունակել կեանք մ'անմահութեան անկործան խորանին առջեւ, ճշմարիտ համառոյն հոլովեալ թեւերուն վրայ, գեղեցկագոյն է: Այսպիսի անմահութենէ բաժին ունին այն հոգը, կո-

րովի և խորունկ հանճարներն որ համայն մարդկութեան բարոյական և իմացական վերաշինութեան համար աննկուն արիւթեամբ ճակատ մղած և յաղթական կանգնելու սահմանուած են:

Եւ քանի՛ քանի՛ տաղանդաւոր անհատներ, քանի քանի հոգեւունջ բանահիւսներ, կորովարիւր իմաստասէրներ, մեծ իմաստ գիտուններ եկած գացած են, քանի՛ քանի պերճարան ճարտասաններ, սքանչելի արուեստագէտներ, անուանի իրաւաբաններ ու բարոյագէտներ պարբերաբար աշխարհիս երեսն երեցած և ժամանակ մը կայծեր ու փայլակներ անձուկ հորիզոնի մը վրայ արձակելէն ետեւ տներեւոյթ եղած են: Ո՛ր են, և ի՞նչ անուն, ի՞նչ մտային համարար կտակած են ապագայ սերունդներուն, մարդկային իմացականութեան փթումէն ի վեր՝ ցայսօր՝ խորհովներու, գրովներու գունդերն, բարւոյն, գեղեցիկն և ճշմարտին անթիւ նահատակներն, որ զատ զատ յԱսիա, յԱւրոպա և յԱմերիկա կ'հռչակուին իր լուսաւորութեան առաքեալներ: Միւս կողմէ՝ ի՞նչ զգալի քայլեր առած է մարդ էակն ընդհանրապէս այդ գերազնիւ իմացականութեանց ներդրածութեամբ, Թիսոն, համեմատաբար աննշան: Անհամար տարիներ, շատ ու շատ դարեր սահել ու գլորելէն ետեւ միայն՝ շատեր իրենց կենդանութեան ժամանակ իսկ՝ գրեթէ անբան անզգայ արարածներու մէջ, հազիւ կարող եղած են տիրած թմրիւրն ու խաւարը փոքր ինչ փարատել, աղօտ նշոյլներ մտաց, դոյլն ինչ արին երակներու և թեթեւ չարժ ում մը մարմնոյն բերել մութ դարերու ծանր բեռան ներքեւ ընկճած մարդակերպ էակներու:

Անտարակոյս ինչպէս կայլակ առ կայլակ կ'յօրինուին առուներ ու վտակներ, նոյնպէս շող առ շող լուսոյ վէտ ի վէտ օլեակներ կ'հոսին, սակայն այդ ջրային ու լուսեղէն հոսանքն սահանքներ լինելու համար անհրաժեշտ են գերտիչիւ հանճարներ, որ ոչ թէ այս կամ այն մարդկային ընկերութեան այլ համակ մարդկութեան ջատիկն համասփիւռ՝ վրեմ, կենսատու լոյսն որով կարելի է վերականգնիլ, և որու միայն ցիր ու ցան կայծերն կ'երեւին դեռ ևս իրարք մ'ընտրեալ էակներու մէջ . . . :

Այս լուսարեւ հոգիներու դասէն են այն հազուագիւտ հանճարներն, որ չէ թէ մասնական այլ նախախնամական դեր մը կ'կատարեն ընդհանուր մարդկութեան ծոցն՝ իրենց էութեան մէջ կեդրոնելով բարոյական, իմացական և հոգեկան գիտութեան դանձերն, և այդ դանձերը լիարուսն չորս դին

սխալելով է որ կ'յաջողին տիրող թանձր ազիտութեան ամպե-
րը աստիճանաբար ցրուել և մոլորթեան ժահրերը սրբել, որ-
պէս զի արդարութեան և ճամբարութեան յողթ անախն ապա-
հովեն:

Թէ և սակաւթիւ՝ անմահ են և պիտի մնան յաւէտ և
մտրդ կային ճակատագրի վրայ իրենց կենսաբեր ներդրո՞ւ-
թիւնը պիտի շարունակեն անշուշտ Ապիլէի, Նիւզընի, Մէյքըս-
րիւրի, Շիլլէրի, Ալօթէի պէս հսկայ հանճարներ, զվրդ ելով մարդ-
կային սիրտ ու միտք վերակենդանութեան ամեն պայմաննե-
րով և լաւագոյն աշխարհի մը նորագոյն հորիզոններ պիտի
հետզհետէ բանան:

Իսկ բնագոյնցական անհայելի բարձանց, դիմաճար ամպերու
մէջ թող մուրին ըստ հաճոյս Հեկելի, Գրէնհաւուրի և ասոնց
նման ինքնամոլ իմաստասէրներու խումբն, որ իմաստասիրա-
կան գիտութեան մէջ կարծես թէ կերպ մը ձեռնածուի պաշ-
տօն կ'վարեն և վերացական ինքնապաշտութեան և նիւթա-
պնդութեան անգուռները գլորելով կ'յուսան վերաշինել
մարդկութիւն մ'որ բտրոյական սնունդի կարօտ է, ճամբարու-
թեան և հաւասարութեան ծարաւի է, որպէս զի կարենայ թո-
թուել թշուառութեան և նախապաշարմանց ծանր բեռն որով
կ'ճնշեն զինք ետամուլ և շահամուլ դաստիարակութեամբ և
իմաստասիրութեամբ տոգորուած բռնասէրները:

Եւ գերագոյն իմացականութեանց շարքին մէջ անդրուելի
ու խնկելի տեղ մը բռնած է Ճօն Ս. Միլ, ոչ միայն իր գերազ-
նիւ բնասիրութեան և վեհ բանականութեան շնորհիւ, այլ իր
լուսատու դրչին շնորհիւ, երբեակ հզօր լծակներ՝ որով յեղա-
շրջեց մարդկային միտք ու հիմնարկութիւն վարող մի շատ հին
ու փտուն եղանակներ և կենաց աւելի բանաւոր, աւելի ճշմա-
րիտ չափը մը գծելով՝ հանուր մարդկութեան բռնելիք ուղ-
ղութիւնը նշանակեց . . . :

* * *

Այս ուղղութեան հիմերն են փորձառութիւն և օգտակարու-
թիւն, որով ջանաց հաստատել թէ՛ ինչպէս ֆիզիքական, նոյն-
պէս բարոյական ու մտաւորական աշխարհն իր զարգացման տը-
րամաբանական օրէնքն ունի, և թէ այդ օրինօք մարդ կային ընկե-
րութիւնը լաւագոյն վիճակի մը կրնայ հասնի իր հզօր բանակա-
նութեան, իր տրամաբանական աննկուն ու կուռ քննադատու-

թեան, իր բարոյական բարձր և հանրագուտ զգացմանց արեղիւնք են այն ամեն նշանաւոր հրաշակերտներն զոր իր պայածաւ, յստակ, ջղուտ և զգայուն գրչէն հետզհետէ կ'ընթին, ինչպէս իր Տրամաբանութեան Դրոսթինն, որու նմանը տակաւին չէ երևցած, իր Քաղաքական Տնտեսագիտութեան Կլէմենտն, որ այդ գիտութեան ամբողջ կազմական տարրներու պանծարանն է, իր Անանց Ապարանքութեան, որով կանացի սեռին դատն և հաւասարութեան իրաւունքը կ'ապաւանէ: Ունի նաև ուրիշ կարեւոր գործեր, որ աւելի վիճարանական են, և հեղինակին անվեհեր ոգին, հաստատ համոզումներն և մտածման լուստն որ մեծոքն ի վեր հանելով իրր գերազանց խորհոյ իր հակառակորդներուն համակրութիւնն ու ակնածութենը իսկ կ'զրաւեն:

ԱՊՐԱՆՍ

ԱՌՏՆԻՆ ԳՈՐԾԵՐ

Ողորմելի և ողորմաւեր. — Որքա՞նա՞մ ընկերութեանց հորժանեալութիւնը. — Թե՛քեմացութիւն. — Նոսեր:

... Խմբագիր. — Ողորմասիրութիւնը քրիստոնէական առաքինութիւն մ'է, կ'ընդունիմ, և ողորմասէր հոգիներն անուշ հաճոյք մը կ'զգան երբ նոթ ինն պատառ մը հաց և ծարաւին գաւաթ մը ջուր կ'ընծայեն: Սակայն կայ կերպ մ'ողորմասիրութիւն որ պերճութիւն կ'դառնայ՝ երբ ողորմելիներու թիւն այնքան կ'չատցնէ որ գրեթէ ամբողջ հասարակութիւն մ'այդ առաքինութեամբ կ'ճարակի, այնպէս որ այն ժամանակ դժուարին կ'լինի գտնել ողորմասէրներ: Եւ քանի որ դիւրին է մինչև իսկ ողորմութեան անկարօտ ձեռնարկներու մէջ ողորմականութեան պատրուակներ գտնել ու դրամ հաւաքել, շատ սրամիտ մարդիկ՝ հանրային թշուառութենէ օգտուելով՝ իբր բարեգործական դիւաններ կ'բանան: Ի՞նչ անուշ պիտի տայիր, որինակի համար, այն վտճառականին որ իր առեւարական տան ի նոյստ հանգանակութիւն մը սարքէր՝ առարկելով որ տարին մի քանի տղքատներու հաղուստի նիւթեր կ'բաշխէ: Ի՞նչ աչքով պիտի նայէիր այն վարժապետին՝ որ թէև թաւալաւոր տա-

չակերտներ ունի, բայց Հասարակութեան ողորմասիրութեան կ'դիմէ՝ պատճառելով որ մի քանի աղքատիկ ստներու ձրի կը դասախօսէ. ինչպէս պիտի անուանէիր այն տէր պապան, որ թէեւ իրրեւ օրինաւոր իրաւունք հռչակ տալով, կ'ստանայ ունեւորներէ, բայց անպատեհ չհամարիր ժամին գուռը կենալ և անցնող դարձողէն դրամ մուրալ, յայտարարելով թէ միքանի անտէր ու անտուն տնանկներուն հոգիներուն համար պատարագ ըրեր է. ինչպէս պիտի դատելիր այն հարուստ գրածախն, որ մի քանի դասագիրք անլուք վարժարաններու պարգևելուն համար՝ ելնէր և հասարակութեան առատաստութեան կոչումն ընէր իր պարգևներուն գինը գանձելու համար. իսկ այն հասարակութիւնն որ այդ ողորմասիրական կոչումներուն գրամապէս կ'պատասխանէ ինչ անուան արժանի է: Այս և ասոր նման օրինակներու մէջ ո՛ր է առաքինութիւն, ո՛ր որ ողորմասիրութիւն, ո՛ր բարեգործութիւն, որով ստէպ մարդիկ Լաֆօնդէնի. — Մէկ՝ ա՛ւ, կ'արժէ երկու պիտի ունենաս — խօսքին հետեւելով՝ իրրեւ գործնական գլուխներ, ասո՛ր կանխիկ ստանալու անհամբեր են քան թէ անպէտք թէ աշխատանք տոկոսով:

Որքան իրաւ է թէ ամենէ արդար օրենք, ազնիւ զղացում, բարի նպատակ, միշտ մարդկային անչաճ կրից բերմամբ, կրնան ի չար գործածուիլ և զեղծումներու լայն դուռ մը բանալ նոյն իսկ ամենէ նուիրական ձեռնարկներու մէջ:

— Թէեւ մեր մէջ բարեգործական ընկերութիւններ կան, բայց կ'հակիրճ հաւատալու որ ամենքը զեղծումներէ ազատ են. իւրաքանչիւրն իր անձուկ սահմանին մէջ գործելով հանդերձ, մեղք չհամարեր խոշոր խոշոր աչքեր բանալ երբ ուրիշ մը գանձարանն աւելի նպատակներ կ'թափին: Այս ողորմասիրական առաւելութիւնն՝ ոչ միայն ընկերութեան մը բարի նպատակէն ու կանոնաւոր մատակարարութենէ կախումն ունի, այլ և անոր գործունէութենէ, վասն զի՝ նոյն իսկ Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդն մինչև որ չպոռաց ու չորրոտաց՝ Տէրն անոր միմունջները չլսեց և ժայռէն ճուր և երկնքէն մանանաչի մտիեց: Բայց մեր դարու մարդիկն աւելի միամիտաց, աւելի պահանջկոտ են քան Տէրն, և ոչ այնքան ողորմասիրութենէ որքան ողորմութիւն խնդրելու ձեռն ու միջոցէն հրապարակելով՝ իրենց քսակը կ'բանան: Միայն դիտելի է որ այդ ձեռն ու միջոցը կրկնուելով չհիննան ու տաղտուկ չպատճառեն, այլ միշտ նորութեան ու գիւրգիւրդութեան հրապարակութեան ունենան:

— Բնա երևոյթին՝ այդ ձևն ու նպատակը գտած պիտի լինին մեր բարեգործական ընկերութիւններն, վասն զի կ'իմանամ որ Ներսիսեան Որբասիրաց, Հոգ. Որբախնամ՝ և Կրթասէր ընկերութեանց մէջ այս օրերս ընկերսիրական ոգին այնքան ծաղկեր է որ համերաշխութեամբ գործելու փափաքն ամենուն սիրտը կ'տոչարէ։ Հետեապէս՝ միակամ ու միահամուռ նուագահանդէս ու պարահանդէս պիտի տան հետզհետէ և դոյացած հասոյթէն 25 % Աղգ. Հիւանդանոցին ալ բաժին պիտի հանեն։ Այս ամենը բարեգուշակ նշաններ են, և յուսալի է որ յարառեն։

Արգէն յայտնի է՝ գէթ տեղւոյս մերայնոց, որ Ներսիսեան պատասպարանին մէջ մանկանց թիւն 54ի հասած է, և Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն՝ յատուկ կոնդակաւ քաջտլերական յորդորներ և օրհնութիւններ ուղղելէ զատ այդ ընկերութեան, կ'ըրուատէ յատկապէս անոր հոգածութիւնն և գործնական նպատակն՝ որով՝ կարեոր ուսմամբ սաներն կրթելէ զատ անոնց այլ և այլ արհեստներ սորվեցնելու պիտի ջանայ, յաւելլով միանգամայն, որ ուրիշ անտէր ու ընկեցիկ մանկունք ևս ուղարկելու միտում ունի։ Ընդհանրապէս ժողովուրդը կ'համակրի այդ հիմնարկութեան և կ'ըսուի թէ ոչ միայն այլ և այլ բարեսէր անձերու կողմէ հասած պարէնը տարուան մը համար կ'բաւէ, այլ և Ընկերութեամբ սոյն պատասպարանի մատակարարութեան համար, որ կ'վայելէ նաև մի քանի ազնուասիրտ արհիւններէ կազմուած Հոգարարձութեան մը հոգածութիւնը։

— Անշուշտ կ'յիշես, որ մի քանի ամիս առաջ ծանուցած էի՝ ըստ յայտարարութեան Պատ. Կրթասէր Ընկերութեան՝ այն նուէրը զոր Վսեմ Նուպար փաշա ըրած էր ի նպաստ սոյն Ընկերութեան։ Արդ՝ թիւրիմացութեան մը հետեանօք՝ սոյն նուէրի մասին Հասարակութեան մէջ չըջած այլ ընդ այլոց դիտողութիւններն արձագանք գտած էին մօտերս Պ. Սօսիէ միջոցաւ Մօսէն օրագրի մէջ։

Այս դիտողութեանց վերջ տալու համար՝ Պ. Կ. ընկերութիւնն յարմար դատեց սոյն նուէրի մասին երկուստեք փոխանակուած նամակներն իմ առջև պարզել։ Իրօք՝ կարդալով այդ նամակները դիտեցի որ Պատ. Կ. ընկերութիւնը Վսեմ. Նուպար փաշայի վեհանձնութեան դիմելով՝ յայտնած է որ Մեծ. Խաչեան Ղուկաս էֆ. Մանկապարտէղի համար չէնք մը կա-

առեցանելու մտօք առաջ մը պարգևած է, սակայն Քնկերութիւնն այդ չ'ներին համար դրամական միջոցներէ զուրկ լինելով՝ խնդրած է որ վսեմ. Նուպար փաշա ձեռնառու դառնուի, թէ իր Մանկապարտէզի մէջ յիսունի չափ աղքատիկ փոքր մանկանց կրթութեան ձրիապէս հոգ կ'տանի, և թէ այդ կարօտ սաներուն թիւն աւելցնելու պիտի ջանայ եթէ իր նիւթական միջոցները ներեն: Վսեմ. Նուպար փաշան ի պատասխան սոյն խնդրոյն՝ գրած է թէ շինութեան գործը յետաձգելու է և թէ առայժմ 2,000 ֆրանք կ'ուղարկէ Քնկերութեան, որպէս զի աղքատիկ սաներուն անմիջական պիտոյից համար գործածուի:

Այս է ահա բուն իրողութիւնն՝ որով բնականապէս պիտի ջրուին անշիմն ենթադրութիւններ և մեկնութիւններ:

— Պատ. Հոգ. Որբախնամ քնկերութեան անդամներն՝ իրենց երբեմնի անդամակից՝ Օրդը. Պալապանեանի, Զիվիճեանի և Յովսէփեանի հարսանեաց հանդէսներու առթիւ զրկելիք ծաղկեպսակներուն փոխան՝ ինն արծաթ մէծիտ նուիրած են Որբանոցի յոպէս զի սանուհիներուն պիտոյից համար գործածուին:

28 Նոյեմբեր,

ՍԵՍՍԱ

ՆՈՒԷՐ ԱՂՔԱՏԻԿ ՈՒՍԱՆՈՂԱՅ

. . . Խմբագրութիւն Ա. Մալյ

Խմբագիր Տէ'ր,

Ազդ. երկսեռ վարժարանաց ձրիավարժ ուսանողաց դպրոցական պիտոյից մատակարարութեան ի նպաստ, հետեւեալ նուիրատուութիւնները շնորհակալութեամբ կ'արձանագրեմ:

Աղ. Տիկին Մ. Մամուրեան	1	սանուհւոյ	համար	2	արծ.	միճիւս
» Օր. Մարի Կ. Արապեան	1	»	»	2	»	»
Մեծ. Ստեփան Գետրդեան (Տէնիզլիէն)	1	սանի	»	2	»	»
» Հայկ Աւարբեյեան	»	1	»	»	1	»

Իզմիր, 12 Նոյեմ. 1897

Ընդունեցէք խորին յարգանքներս.

Տէրու Աղ. Երկսեռ վարժարանաց
Մ. ՍԱԲՐԵՍՅԱՆ

L Ո Յ Ս

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

Ազգային, Գրական, Գիտական եւ Քաղաքական

Այս հանդէսը նոր ուղղութեամբ ու տնօրէնութեամբ սկսաւ հրատարակուիլ Հոկտ. 1 ինչ Զորս թիւերը միասին այս օրերս մեր ձեռքն հասան Պատ. Խմբագրութեան կողմէ, և հաճութեամբ տեսանք որ նոր պարբերական մը կ'մտնէ մեր տրդի ցանցաւ օրագրական գրականութեան շրջանին մէջ, պարբերական մը որ Մեծ. Մ. Սովետականի խմբագրատեղութեամբ և Մ. Ուղղութեանի վերատեսչութեամբ լոյս կ'տեստէ՝ և որու ծրարագրին նայելով՝ նպատակ ունի սատար գտնուիլ Ազգին գրական ու բարոյական զարգացման: Սակայն ձեռք ծրագրի ու գեղեցիկ խոստումներ բաւական չեն, պէտք է մանաւանդ առաջադրուած նպատակն ի գործ դնել, և ԼՈՅՍ՝ որ նոր շառաւիղներով երևան կ'երևէ, իր առաջին քայլէն ցոյց կ'տայ որ իրապէս իր նշանաբանին հաւատարիմ դանուելու ջանադիր պիտի զընտնուի:

Արդէն նիւթերու այլազանութիւնն ու բանիբուն և ճարտարի աշխատակիցներու եռանդն ու հմտութիւնն յաջողութեան գրաւականներ են և Հասարակութեան համակրութիւնն ու աջակցութիւնը գրաւելու բնութիւնն ունին:

Յայտնի և անյայտ անուններու ստորագրութեամբ ԼՈՅՍ/ի մէջ կ'երևին քրական, գիտական, մանկավարժական յօդուածներ, շօնէք ու ծաղկաբանական կտորներ, որ ընդհանրապէս պարզ, կոկիկ ու ձուլ և երբեմն ալլաբանական ու քերթողական գոյներով յօրինուած են, և մեր ընկերային, բարոյական և մտաւորական վիճակին վրայ մերթ իրական ու հրահանգիչ, մերթ քմածին և վերացական պատկերներ կ'ներկայեն:

Եթէ կայ կէտ մ'որ թերեւս ոմանց անիմանալի երևի, այս է անհատնում ծաղիկներու անորոշ և արուեստական շաղակրատութիւնը: Բայց մարդ՝ ի՞նչ բանի սովորութեամբ չվարժիր, որ ժամանակով այդ ծաղկախօսութեան ալ չվարժի:

Խմբագրութիւնն ի սրտէ կ'մաղթէ որ Լոյս, իր անուան արժանի գրուածներով օր ըստ օրէ ձեռնացնելով իր էջերն, յարատեւէ իր դժուարին ձեռնարկին մէջ և հայ Հասարակութիւնն ալ գործնապէս տէրակից գտնուի անոր ծաւալման:

Նոր ԼՈՅՍին տարեգիւնն է Պոյսոյ համար 50 դրշ.

Պաւստոս համար 55 դրշ. Արտատահմանի համար 8 Ֆրոնք, քղբատարութեան ծախքն խմբագրութեան վրայ է:

ԱՍՏՂԻԿՆ ՈՒ ԻԶՄԻՐԻ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐԸ

Օր մը դիցուհին երկինքէն երկրի վրայ իջնելով՝ Զոնիական հրապուրիչ եղերաց վրայ կանգ առաւ։ Անմիջապէս Իզմիրի ամեն աղքէ օրիորդները զինքը պաշարեցին մասնաւոր շնորհներ հայցելով։

Դիցուհին իւր ձեռքը մետաքսեայ սլարկ մը ունէր, որու մէջէն՝ դերմտնացի օրիորդին շնորհեց լուսնկայի բոլորակի նման զիրութիւն, յոյնի նուրբ դիմագիծ, հրէային աղւոր մաղեր, անգլիացիին թափանցիկ միսեր և դադիացիին մասնաւոր հրապոյր և մարգարտաշար ակռաներ։ Այս շնորհները տալէն վերջը երբ կը պատրաստուէր դէպ ի երկինք սաւառնելու, հայ օրիորդը հասաւ և դիցուհիին չրջազգեստէն բռնելով՝ «Զիս մոռցար, և առանց բան մը տալու կը մեկնիս» գոչեց։ Ասոր վրայ դիցուհին՝ «Այո՛, պատասխանեց, իրաւունք ունիս, զքեզ մոռցեր եմ, բայց ի՞նչ ընեմ. արդէն սլարկը պարպուեցաւ, մէջը բան մը չի մնաց» և միւսներուն դառնալով ըսաւ. «Պարկի մէջ եղածները ձեզ տուի, բայց ձեր քոյրը՝ հայ օրիորդը զըրկուած է, հետեւաբար հաճեցէք ձեր ամեն մէկուն բախտած շնորհներէս կէսը մասնաւորապէս առնելով ձեր քոյրը հայ օրիորդին նուիրելու։ Այս հրամանը իսկոյն կատարուեցաւ և հայ օրիորդը օժտուեցաւ ամեն տեսակ շնորհներով։

Նժանդաբէն

Կ. Ա.

ԼՐԱՐԵՐ

Եւրոպական քաղաքականութիւնը ժամանակէ մ'ի վեր անանտի մը մէջ բռնուած առիւծի մը կ'նմանի որ կ'զոռայ ու ճանկերը ցոյց կ'տայ՝ իր անցորութեան զգացումն քողարկելով։ Դիւանական բանալիօր մ'է որ կ'չարունակուի՝ նպատակ ունենալով աշխարհի խաղաղութիւնն անվրդով պահել՝ ի շնորհս քառեակ, երրեակ ու երկեակ դաշնակցութեանց, որոց թելերը մերթ կ'լուծուին և մերթ կ'պնդանան՝ դահլիճներու մէջ մերթ անվտանգութիւն և մերթ ապահովութիւն թողլով։ Սակայն եթէ կայ իրական և ստոյգ շարժում մ'այս և թէ՛ մէն մի պետութիւն ժամանակ չահելու և իր զիւքը ներքուստ զորացնելու նպատակաւ՝ առ երեսս ամենուն հետ բարեկամական հովեր

առնելու ստիպուած է: Եթէ ոչ առ այժմ՝ Եւրոպա՝ թերևս մօտալուռ ապագայի մէջ՝ գործնական շարժումներու թափանցիկներու սահմանուած են ծայրագոյն Արեւելք, Ափրիկէ և Ամերիկա, ուր արծաթածելի կայծեր՝ հարաւային ու արեւմտեան հոգիներէ քշուելով՝ պիտի գան սփռուին ու բորբոքեն հաւանորէն և շին աշխարհի փառած բնաւանները և ցեցակեր դաշնակցական թերթերը: Բայց քաղաքագէտներուն մեծագոյն իմաստութիւնը կ'իյայանայ պարագայից համակերպութեան և մարդկային խումբեր իրրեւ ճատրակի քարեր՝ ի հարկին՝ շարժելու մէջ: Իսկ այսօրմ կ'շարժին խուլ հակառակութեամբ՝ Անգլիա և Պրանսա՝ Նիկերի եղբայր վրայ՝ և խառն յանձնածողովի մը միջոցաւ քանի մը թիզ հողերու սահմանները դժելու կ'զրադին, Անգլիա և Հնդկաստանի հիւսիս արեւմտեան գաւառներու ցեղերն, Մոհամաններ, Օրաքղաներ, Աֆրիաիներ, հիմալայեան կապաններու, կիրճերու և ամրութիւններու մէջ՝ զինու բուռն զօրութեամբ կ'ամքառին, ինչպէս նաև Անգլո-Արաբ բանակներ դէպ ի Սուտան ծանր ալ ինդոպար կ'յառաջանան, մէկ կողմէ Հապէշիստանի և միւս կողմէ Քրանսական Սուտանի սահմանները հասնելու և թերևս նորանոր դիւանագիտական ու զինական կրնճիւներ գրգռելու համար: Արդէն Անգլո-Հնդկ բանակներն՝ հիմալայեան ցեղերու կողմէ յարձակումներ կրելէ ետեւ՝ Էլէս, Սըր Աինտըն Պլըտ, Բէմբալը գօրապետներու և Լոքարդ ընդհանրամանատարի առաջնորդութեամբ նշանաւոր ճակատամարտութեամբ ամրեցնէ ետեւ՝ զիրու ցան կրնն թշնամիներն: Աֆրիաիներու կեդրոնավայր՝ Թիքա կ'արչաւեն, Շակրու-Քոթալ, Սախակա կիրճերը գրաւելով և ապստամբապետ Հատտա Մոլլա և Սայիտ Ախպար ի փախուտ կ'մտանեն, այնպէս որ նուաճեալ ցեղերն Աֆղանստանի Էմիրին միջոցաւ հաշտութեան պայմաններու վրայ բանակցութիւն ընելու տրամադիր կ'երևին: Եւ այս զինական յաղթութեանց՝ իրրեւ յաւելում՝ Լորտ Սայդուորթի յաղթական ճառն՝ Լոնտօնի քաղաքապետին ընտրութեան և հացկերոյթին առթիւ, բաւական աղմուկ կ'հանէ Եւրոպական մամուլ մէջ՝ Ափրիկէի գործերուն, Եւրոպական հրաշագործ ներգաղնակութեան, Յունաստանի վիճակին վրայ բրած՝ եթէ ոչ նոր՝ հեզնական խորհրդածութեանց համար: Նոյն պահուն Պրանսա՝ թէ և անչափ իր Հոնտոի վաղեմի գաւառներու ստացումէն՝ մտերմութեան կապերը կ'սեղմէ Ռուսիոյ հետ՝ որու պիտի աջակցի անշուշտ Չինու և Ճարոնի Զուրերուն մէջ՝ որպէս զի մէկ կողմէ Քորէան իր հզօր գաղնակցին լծին ներքեւ մտնէ լիովին Մանչուրիոյ հետ, միւս կողմէ ինքն ալ լայնածաւալ Չինու տէտութենէ պատառ մը կ'որդէ՝ հետեւելով Գերմանիոյ օրինակին, որ մի քանի միսիօնարներու սպաննութիւնն չինացի խուժանին կողմէ՝ պատրուակ բռնելով, որոշած է՝ անշուշտ մեծ տէրութեանց հաւանութեամբ կամ աշտուութեամբ, իրրեւ կայան իր նաւատորմին, զոր պիտի զօրացնէ, Քիօ-Չաուն գրաւ

շեղ, ինչպէս այժմ նորաձևութիւն մ'է եղած եւրոպական արա-
 զարպէր տէրութեանց մէջ՝ ըստ հաճոյս՝ ասոր անոր հողերը
 յափշտակել, և երբեմն ալ՝ իրբն վաղեմի կալուածատէր՝ հին
 մաշած թղթերու իրաււոր, ասոր անոր բաշխել։ Ահա՛ ահագին
 Ափրիկէն, զոր Լորտ Սալգալըրի եւրոպական գիւննադիտութեան
 պատուհասը կ'անուանէ, տակաւին իրբն անմարսելի պատառ՝
 մի քանի տէրութեանց հտամուքսին վրայ ծանրացած կ'մնայ
 թէ և՛ բայց անկուշտ է այդ ստամոքսն, և մինչև իսկ Զինու բա-
 ժանման կ'տեսնէ՝ ֆէ ֆէ՞ն այս պատճառաւ որ քաղաքակըր-
 թութիւնն՝ թէ և Եւրոպայի մէջ իր երեսը ծածկած է պըրասէր
 կնկան մը պէս, մուտ գտնէ վաճառականութեան հետ՝ միշտ
 Լորտ Սալգալըրի՝ տեսակէտով՝ արեւելեան բարրարիկ ժողովըր-
 զոց ծոցը։ Հետեւագէտ՝ բոլոր մեծ տէրութեանց մէջ մրցում՝ մը
 կայ՝ ծովային հեռաւոր արշաւանքներու համար, գրահաւորներ,
 յաճախողներ, ռմբակիրներ բազմապատկել, և Լորտ Սալգա-
 լըրի գուշակած Եւրոպական Մէլադոնիէն դաշտացումն ծովու
 ու ցամաքի դժոխային մեքենաներու վրայ հիմնել, որ փոքր
 կայծով մը կրնան բռնկիլ և բոլոր աշխարհս հրդեհել։ Տարի-
 ներէ ի վեր՝ մասնական հրդեհի մը մատնուած Սպանիան ալ ի
 Գուպա, ուր բիրաւոր քաջեր ընդ ունայն զոհ գացին, միլիոն-
 ներ վատնուեցան և Անդիլիան թագուհիին տնքան ծանր կո-
 րուսաններ հասան, այո՛, Սպանիան՝ նորընտիր ազատական
 պաշտօնէութեան շնորհիւ կ'սթափի, կրակը մարելու համար՝
 Վէյլի բռնասէր և անսիրտ զորապետը հրաժարեցնելով՝ անոր
 տեղ զորապետ Պլանքօ կուսակալ կ'կարգէ՝ և կ'առաջադրէ
 կղզւոյն ինքնօրինութիւն տալ, և առաջն առնուլ այն միջա-
 մտութեան որով Ամերիկեան կառավարութիւնը կ'սպառնայ
 Սպանիոյ՝ եթէ կղզւոյն շուտափոխ խաղաղացման համար հարկ
 եղած միջոցներն ի դործ չդնէ։ Իսկ Յունաստան՝ իր ձեռքը վա-
 ռած հրդեհին մոխիրներուն վրայ նստած՝ մէկ կողմէ կ'բանակցի
 փոխառութեամբ պատերազմական տուգանքը Օսմանեան կա-
 ռավարութեան վճարելու միջոցներուն վրայ, միւս կողմէ կ'տես-
 նէ իր գանձային գործերու կարգադրութիւնն ու հսկողութիւ-
 նըն միջազգային յանձնաժողովի մը ձեռքն անցած, մինչդեռ
 իր պատգամաւորներն կ'շրջապեն, հաշտութեան նախաշաղիղ
 պայմաններու կնքումէն ետք՝ ինչ ինչ կէտերու վրայ բանակ-
 ցութեամբ Վաթմ. Թէվիթիգ փաշայի հետ՝ համաձայնութիւն
 գոյացնել, չմոռնալով նաև՝ խորհրդարանական գէճեր, շարու-
 նակել, փարջապետ Ռալիի յաջորդ Պ. Զաիմիսի դէմ խոշն-
 դոտներ հանել ընդ դիմադիր կուսակցութեան հետ՝ Տէրիսակիի
 միջոցաւ և նախորդ ձախորդութեանց և աղէտից հեղինակները
 փնտաւել, որպէս թէ առաջին մեղաւորը նոյն ինք բոլոր Յու-
 նաստան չլինէր։

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ

28-րդ ԳԵՂԱՐԱՆԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԿԻՍՈՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԵՍԻՆ

Խմբագրութիւնս կը փոքայ ինկնել իր Յարգոյ Բաժանորդներուն թէ՛ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ կը հրատարակուի յառաջիկայ Շրջանին ՆՈՅՆ ծրագրով ու ուղղութեամբ եւ ԱԻԵԼԻ ՄԵՐ ծառայով, այսինքն՝ փոխանակ ըստ սովորականին 32 էջերէ բաղկանալով՝ ամէն մէկ թիւ ԳԻՑԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 40 էջ:

Խմբագրութիւնս՝ վստահ այն համակրութեան վրայ զոր միշտ կը վայելէ ընթերցասէր հասարակութեան կողմէ՝ այս անգամ կը ձեռնարկէ, ինչպէս նաեւ, ո՛չ միայն ՄԵՐՇՆԵԼԻՈՒ իր կիսամեային ծառայել, այլ եւ ՃՈՒՍՅՆԵԼԻՈՒ անոր պարունակութիւնը՝ ներկայելով նիւթեր միշտ ԲՅՁՄԱՅԱՆ ու ՀԵՏՄԻՐԲԵՐԵՍԻՍԻ:

Պատ. Ընթերցողներն արդէն գիտեն թէ Խմբագրութիւնս ո՛չ միայն շիտակ կը կատարէ իր առաջադրութիւններն, այլ եւ չի խնայեր միշտ ամէն ճիգ ու խրանամբ՝ իր ձեռնարկն աւելի օգտակար հանդիսացնելու համար:

ՆՈՅՆԸ կը մնան բաժանորդագրութեան պայմաններն, որ եւն

Կ Ա Ն Խ Ե Կ

Խմբի ի համար	տարեկան	3 1/2 արժ. ԳՅԻ
» »	Չեղամսեայ	2 » »
Ազգ. վարժապետներու.	»	2 1/2 » »
Գ. Պօլսոյ եւ Փոքր Ասիոյ	»	4 » »
» »	»	2 » »
Ազգ. վարժապետներու.	»	3 » »
Պոռնաստանի համար	»	8 արժ. ԳՅԻ
» »	»	4 » »
Շիրակայի	»	17 ֆրանկ
» »	»	8 1/2 »

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՐԻԱՆ թաժանորդագրութիւնն ճորգելաւ իսկ ճոր թաժանորդ
գրուելու փափաքոյ՝ պարտին դիմել հետեւեալ հասցեին՝

Մ. ՄԱՄՈՐԻԱՆ — Իզմիր

M. MAMOURIAN — Smyrne

եւ ստրել զճնուած հասուածն անցատելոյ դրկել խմբագրութեանս : Անոնք որ
դիւրորթին ունին Կ. Պոլիս դիմել կրնան Ս. Մամուրյ միակ գործակալին Մեծ .
Սմբատ Էժ . Դաշքեանի դիմել հետեւեալ հասցեոյ՝

ՄԵԾ. ՍՄԲԱՏ ԷՅ. ԴԱԻԹԵԱՆ

16 Գալատէի Խան, Պահէ Բաք-

Կ. ՊՕԼԻՍ

ԱՌ ԽՄԲԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՐԻԱՆ
ԻԶՄԻՐ

Հաճեցե՛ք Ձեր թերթի թաժանորդ արձանագրել մեզ, սկսեալ՝ 189.....թիւ.....է
189.....թիւ..... :

Ներդասկեալ կ'դրկեմք Ձեզ մեր թաժանորդագրութեան գումարն՝

Թերթերն դրկեցե՛ք հետեւեալ հասցեին՝

Ա. ՆՈՒՆ

ՀԱՍՅԷ

ԲԱՂԱԲ

ՍՏՈՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կը Խնդրուի Ա. ՄԱՄԼՈՅ Գաւառական Պատ. Բա-
ժանորդներէն որ բարեհաճին իրենց բաժնեգիւնն
փութալ զրկել Խմբագրութեան: Ի դիտութիւն բա-
ժանորդաց Խմբագրութիւնն կ'ընդունի Օւմ. քղապա-
րոշմ 20 հասց մէկ մեծիսի հաշուով, կամ փոխ-գիր
սեղույս կամ Կ. Պօլտոյ վրայ:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԶՄԱԿԱՆ

56 ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ 1898

ԱՄՍԱԹԵՐԹ

Գրական — Բանասիրական — Պատմական
Կրթական եւ Գիտական

Բազմալեզ Ամառներն ներկայ (1898) տարւոյս կը հրատարա-
կուի նոյն ծաւալով. աւելի ճշիւ եւ բազմակողմանի նիւթեր
պարունակելով: — Հանդիսիս երրորդ թերթին մէջ կը ներկա-
յացնենք մեր ընթերցողաց օգլէւայլ հետաքրքրական խնդիրներ
եւ Հարցումներ՝ ազգային կամ օտար նիւթերու մասին՝ Սո-
հանդակ Բազմալեզի վերնագրի ներքեւ. այդ խնդրոց լուծումները
եւ հարցման պատասխանները լոյս կը տեսնեն ընտրանօք, —
որոնք արժանաւոր դատուին, — յաջորդ թերթից Սոհան-
դակին մէջ:

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

10. Բազմալեզի տարեկան բաժանորդագինն է 40 Ֆռանք (4 ռուբլի
= 2 տոլար), կանխիկ վճարել:

20. Հանդիսիս Տեսչութիւնն իւր վերայ կ'առնու առ իւրաքանչիւր
բաժանորդս ուղարկելի օրինակաց ճանապարհի ծախքը:

3). Միարանութեան Տպարանի Տեսչութիւնն 43 0/0 զեղչ կը շնորհէ
մեր ամենայն Բաժանորդաց, որոնք կ'ազգեն ստանալ Տպարանէս լոյս տե-
սած գրքերէն, միայն կը խնդրուին որ յոնձնարարութեան միջոց՝ իմացնեն
Տպարանի Տեսչութեան, իրենց Բաժանորդ լինելն:

ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ ԲԱԶՄԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Գրաստան ստացած է

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՐՀԻ աշխարհարարի. Ա. ԳԻՐԵ. — Ձապէլ Տօնէլեան, Կ. Պօլիս տպագր. Մատթէոսեան 1897 զին 5 զրուշ:

ՀԱՄԱՌՈՏ ԱՐՈՒՆՍՏ ՏԱՂԱՉԱՓՈՒԹԵԱՆ հանդերձ զրաւ րար և աշխարհաբար հատընտիր քերթուածոց հաւաքածայիւ, յօրինեց Յ. Գուրգէն, Կ. Պօլիս տպագր. Մատթէոսեան 1897, զրատուն Պ. Պալենց զին 5 զրուշ:

ՆՈՒԻՐ ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ. — Մանկական ոտանուորս ներ. — Տարրական դասընթացքի, Ա. և Բ. չըմաններու. — Սըմա Խատ Դաւթեան. Տպագր. Սարգեան, Կ. Պօլիս 1897 զին 60 փարաչ:

Յ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ և Վ. ԶՄԻՌՆԱԿԵՍԵԱՆ ԺԱՄԱԳՈՐԾՔ

Պատիւ ունինք ծանուցանել արդոյ հասարակութեան թէ ի Չուհա Պէտէսթ. ն թիւ 14 մեր չոր բացած վաճառատան մէջ կը ծախուին մեծ և փոքր քանակութեամբ ամեն տեսակ ժամացոյցներ. ոսկիէ, արծաթէ, իրքէլ, սև oxidé, զարնող, ամառայն և քրօնօվթրը զիւլանի ժամացոյցներ:

Զարթուցիչ, պատի և զպրօցի մեծ ժամացոյցներ (pendules): Զանազան տեսակ զոհարեղէնք ինչպէս ապարանչան, քարֆիցա ևն:

Ժամադորճներու և ոսկերչաց վերաբերեալ ամեն տեսակ զանազան զործինք:

Հոս կը յարդարուին ամեն տեսակ ժամացոյցներ լրտպէս և բրախաւորեալ:

Ժամացոյցներու վաճառումն և յարդարումն արտակարգ զեղջեալ գիներով կ'ըլան: